

रुद्र

वर्ष : १६   आंक :

जानेवारी १९९०

मोल रु: ४

जानेवारी १९९०

वर्स १६ वें ❀ आंक १०

वर्सुकी पटी : रु. ४०-००

किरकोळ आंक : रु. ४-००

जाग

ह्या आंकांत

- नदर संपादप्याची
- वाचपी कळयतात
- विचारां-धार :
- स्वामी विवेकानंद : सुमन्त केळेकार
- फुटकें सपन : अच्युत तोटेकार
- मकर संक्रांत : प्रा. सुमन सामन्त
- एक कायशांव पोटाखातीर : दासू दीनानाथ नायक
- इतिहासाचीं पानां : काकासायबांल्यो चिटी
- साहित्य-नियाळ : नागेश करमली
- कवीत : शंकर रामाणी, भालचंद्र गांवकार, शशिकांत पुनाजी.

संपादपी :

रवीन्द्र केळेकार

वावुरपी संपादपी :

सुमन्त केळेकार

उजवाडावपी :

सुमन्त केळेकार

जाग प्रकाशन,
प्रियोळ, म्हाडोळ, गोंय
४०३ ४०४

छापपी :

एस. जे. हुंद्रे

रवि मुद्रणालय,
कडोलकर गल्ली,
बेळगांव ५९० ००२

नदर संपादप्याची

प्रजासत्ताक दिन

भूंय-गोलान ह्या देशाक अंक देश म्हूण रूप जोडून दिल्लें आनी धर्मानूय हो देश अंक देश म्हूण बांदून काडिल्लो. पुणून 'अंक राष्ट्र' ह्या रुपान मात आमी केन्ना संघटित जावंक पावूंक नाशिल्ले. 'राष्ट्रा'ची संकल्पनाच ह्या देशांत अुदेवंक पावूंक नाशिल्ली.

ह्या देशांत कितलेशे राजा जावन गेले.

चक्रवर्ती राजाय जाले.

तांणी आपणाल्या कर्तुत्वान आपणाल्या राज्यांच्यो, साम्राज्यांच्यो शिमो थारायल्यो. लोक ? सदांच अुदासीन रावले. राज्य कोणूय करूं, आमच्या दिमपट्ट्या जिवितांत ताची आडखळ जायना जातकूच जाली. आमच्या धर्मांत अडचणी येना जातकूच जाल्यो.

राजा कोण आसचो, कोण नासचो, हें लोकांनी केन्नाच थारायलें ना.

जुल्मीय राजा आमी सोंसून घेतला.

आनी ताचो जुलूम सोंसूं नज जाला तेन्ना विदेशी राजाक लेगीत आमी पाचारून हाडला.

देशी-विदेशी हो पात्सोय आमकां नाशिल्लो.

पांच धा हजार वर्सांचो हो आमचो राष्ट्रीय सभाव.

असल्या ह्या देशाक 'अंका राष्ट्रा'चें रूप दिलें तें अतिहासांत पयलेच फावट अिग्रजांनी. तांणी प्रशासनाचे नदरेन देश 'अंक' केलो. न्यायालयांनीय अंक केलो आनी सगळे कडेन अंकेच तरेचें शिक्षण दिवनूय अंक केलो.

देंवचाराचें देंवचाराक दिवन अुडयल्लें बरें.

हे प्रक्रियेंतल्यान आनीक अंक गजाल घडून आयली- अिग्रजांनी आमकां नागयले ही भावना पुराय देशांत अुदेली आनी पारतंत्र्या परस मरक बरो अशें पुराय देशांतल्या देशभक्तांक दिसपाक लागलें.

आनी तांणी अकठांय येवन १८८५ त काँग्रेसची थापणूक करून स्वातंत्र्याची भूक जागयली. उपरांत अेका फुडले अेक देश-भक्त मुखार सरले आनी स्वातंत्र्याची ही भूक वाडयत रावले.

निमाणे, गांधीन तिका सारकी पोसवण दिवन आमकां त्यागाची आनी बलिदानाची दीक्षा दिवन तीस वर्सां भितर स्वातंत्र्य जोडून दिलें.

तेन्ना पसून आमी अेक प्रजासत्ताक राष्ट्र भूूण संघटित जावन
जियेते आयल्यात.

अंदू वर्सा ताका चाळीस वर्सा भर जातात.

आमच्या पांच धा हजार वर्सांच्या इतिहासांत असलो आनी
येदो व्हडलो प्रयोग केन्नाच जावंक नाशिल्लो. पयलेच खेपे जाला.

तरी आसतना प्रस्न पडटा—

कितल्याद्या लोकांक ह्या प्रयोगाची जाणवीक आसा ?
 आमच्या फुडार्यांच्या तोंडांतल्यान अजूनय ' देशाचे अखंडतायेक
 आनी ताच्या सार्वभौमत्वाक बादा येत अशें कितेंच जावंक जायना'
 हे तरेचीं अुतरां फुट्टात ! हाचे वयल्यान देशाची ' अखंडताय '
 अजूनय घट जावंक पावंक ना, अशें म्हणचें पडलें ना ?

हय. देश अजून 'अेक राष्ट्र' म्हूण घट जावंक ना. अजुनूय ह्या देशांत कांय लोक देशांतल्यान फुटून भायर सरपाचीं सपनां पळेतात- भायर सरपाचे यत्नूय केले दिश्टी पडटात.

आनी वुदव म्हळ्यार, सत्तेचे फाटल्यान लागिल्ले 'हे' वा 'ते' केन्ना केन्ना हांकां आधार दितात.

आमी अक विसरुंक फावता-स्वातंत्र्य आमी जोडलें खरें.
पुणून-देशाची फाळणी मंजूर करुन जोडलें. आनी स्वातंत्र्य जोडून
दिवपी गांधींक बलिदानय दिवचें पडलें.

स्वातंत्र्य मेळप कठीण आशिल्लेंच. मेळिल्लें स्वातंत्र्य तिगोवन दवरप ताच्याकय कठीण.

એક ઋષી સાંગુત ગેલા—

सर्वे महत्त्वम् अिच्छन्ति, कुल तद् अवसीदती,

सर्वे यत्र विनेतारः राष्ट्रम् तद् नाशम् आप्नुयात् ॥

ज्या घरातले सगळेच जाण 'हांव तुज्याकूय व्हड' अशें म्हणून
 एकामेकांक फाटीं ओडपाक लागतात तें घर एक दीस काबार जावन
 वता. तशे, ज्या देशांतले सगळेच लोक नेते जातात आनी 'हांवूच
 खरो' अशें म्हणून एकामेकांचे पांय ओडपाक लागतात तो देगूय
 एक दीस काबार जाता.

हैं ऋषीवचन आमजया फुडान्यांनी लक्षांत दवरले जाल्यारूच माणसुकी. ना जाल्यार घात आसा-

‘सबको सन्मति दे भगवान्,’ ही प्रार्थना आमी प्रजासत्ताक दिना उपरांत चार दिसांनी येतल्या गांधी-पुण्य-तिथी दिसा मना-पसून करूंया.

प्रयत्नांची पराकाष्ठा जाय

जिवितांत आपशीं कितेंच घडून येना.

घडोवन हाडचें पडटा. प्रयत्नांची पराकाष्ठा करची पडटा.

* कोणूच केन्ना आपशीच संगीतकार जावंक ना. तो खंयच्या तरी गुरुच्या पांयांमरीं वचून बसता, वर्साची वर्सा रियाज करता तेन्नाच संगीतकार जाता.

चित्रकार आपसीं जायना, दोतोर आपसीं जायना, आपसीं कोण अजनेर जायना, आदोगाद जायना. सगळ्यांक वर्साचीं वर्सां शिकचें पडटा.

मनशाक खंयचोय रोग जाल्लो आसत जाल्यार तोवूय आपशीं ना जावपाचो ना. ताका वख दधेवचें पडटलें, गरज पडल्यार अकाद्र्या वेळार ओपरेशनूय करून घेवचें पडटलें.

तेन्नाच तागेलो रोग ना जातलो.

राष्ट्र घटमूट करपाक जिचेपसून बादा येता ती जात आपशीं ना जावपाची ना. ती 'काडून अडोवची' पडटली. तेन्नाच ती ना जातली

अस्पृश्यताय आपसीं ना जावपाची ना.

हिन्दू मुसलमान वा हिन्दू किरिस्तांव आपसीं अकठांय येवपाचे नात.

वायल मनीस आपशीं 'मुक्त' जावपाची ना.

आपशीं जिवितांत कितेंच घडून येना.

घडोवन हाडचें पडटा. प्रयत्नांची पराकाष्ठा करची पडटा.
तेन्नाच घडून येता.

मनीस जेन्ना आपशीं घडून येतलें हे आशेर जियेता तेन्ना निर्शेणे बगर ताच्या पदरांत कांयच पडना.

• • •

कोंकणीची चळवळ दालगादापसून सुरू जावं वा शणै गोंयबाबांपसून जावं. पयली कोंकणी परिशद कारवारा भरली तेन्ना पसून ती संघटित रूपांत चलत आयल्या. हे विशीं कोणाक दुबाव येवपाचें कारण ना.

पन्नास वसर्पिसून ती चलता.

तातूंत ह्या वळी बरयतल्याचीं चाळीस वर्सां खर्चल्यांत. कोंकणीन आयज जें कितें जोडलां तें तिका आपशीं मेळूंक ना. कोंकणी भक्तांच्या तीन पिळग्यांनी न्हिदो खळयल्यो, रगत आटयलें—विरोधकांचे अपुहास, विरोध, छळ सोसले—तेन्नाच तें तिका मेळूंक पावलां.

तिका आपशीं कितेंच मेळूंक ना.

चाळीस वर्सा पयलीं ती खंय आशिल्ली, आयज खंय पावल्या;
चाळीस वर्साच्या अेका सारक्या चलिल्ल्या वावरा उपरांत ती खंय
पावपाची, खंय घुसपूत अुरल्या- हाचो हिशोब घेवपाचो आयज वेळ
आयला.

हो हिशोब सारको पळेले बगर मुखार कितलो वावर अुरला
हाचो अदमास आनकां लागपाचो ना.

अक गजाल मुजरत सांगंक जाय-

कोंकणीची चळवळ ही निखटी साहित्य-निर्मितिची चळवळ
केन्नाच नाशिल्ली. कोंकणींत साहित्य नाशिल्लें, तें निर्माण करप

गरजेचें आशिल्लें तें निर्माण' जावचें म्हूण तरांतरांचे यत्न करप आमकां कशेच चुकचे नाशिल्ले, आमी साहित्य निर्माण करूंक पावूंक नाशिल्ले जाल्यार आमचें अक लेगीत पावल मुखार पडचें नाशिल्लें— हें सगळें खरें आसलें तरूय कोंकणी चळवळिचो अद्देश्य अितलोच हो केन्नाच नाशिल्लो.

साहित्य हें आमचें निखटें साधन आशिल्लें. आमचें साध्य वेगळेंच आशिल्लें.

कोंकणी अलोवपी मनशां मजगतीं अका फुडले अक व्हड मनीस निर्माण जाले. राष्ट्राचें अशें अक आंग आसचें ना, जातूंत कोंकणी अलोवपी मनशान आपणालें बऱ्यांतलें बरें योगदान दिवंक ना. राजकर्ण, अर्थनीत, साहित्य, संस्कृताय, कला, प्रशासन, अद्योग—खंयचेंय मळ घेयात, कोंकणी भाशीक मनीस अुंचांतले अूच पदवेर बशिल्लो पळोवंक मेळटलो. कोंकणी मनीस केदोय व्हड जावं येता हें तगणे दाखोवन दिलां.

अितलेंय आसून खेदान कबूल करचें पडटा—

ह्या लोकांचो निजाचो असो समाज ना

हो लोक कांय अतिहासीक अपघातांक लागून पांच सांस्कृतिक परंपरांच्या वण्टीं भितर बंदिस्त अुरलो आनी चार राज्यांनी बांटून गेलो हाका 'अक भास, अक लिपी, अक साहित्य' ह्या सुतान बांदून ताचो 'अक समाज' निर्माण करप होच कोंकणी चळवळी फाटचो मुखेल अद्देश्य आशिल्लो. हेंच कोंकणी चळवळिचें खरें 'साध्य' आशिल्लें.

साहित्यनिर्मिती करता आसतना ह्या साध्या वयली आमची नदर मात लेगीत चुकूंक फावना. मात लेगीत हेवटेनची तेवटेन जावंक जायना.

हें साध्य आमी कितलेंशें साध्य केलां हाचो हिशेब जण अकल्या कोंकणी-भक्तान आपणाल्या अंतस्कर्णिक हात घालून काडचो. म्हणटकूच, आमी खंय पावपाचे, खंय घुसपून अुरल्यात हाचो अदमास लागतलो.

अक गजाल खरी : आतामेरेन आमची सगळी शक्त ह्या साध्याचो विरोध करतल्यां आड झुजपांत खर्चली. सगळ्यांत चड विरोध आमकां मराठी कडल्यान जालो. आनी मराठी परंपरेंत वाडिल्ल्या गोंयच्या व्हडल्या व्हडल्या मराठी साहित्यिकांक लेगीत मराठी आड झुजचें पडलें. फाटल्या पन्नास वर्सांत महाराष्ट्रांत आनी गोंयांत जो कोंकणी-मराठी वाद चल्लो तो गोंयचे किरिस्तांव कोंकणीक आपणाली भास मानतात म्हूण न्हय, ते रोमी लिपिचे मोगी म्हूण न्हय; मंगळूरचे किरिस्तांव आपणाक गोंयकार मानतात आनी कन्नड लिपींत कोंकणी बरयतात म्हणूनय न्हय; कर्नाटक केरळांतले सगळे लोक अके भाशेच्या व्यासपीठार अकठांय येतात म्हणूनय न्हय. सगळ्यांनी कोंकणी वाडोवपाचो नितश्य केला म्हणूनय न्हय. वाद चल्लो— आनी तोय मोटे हिरीरीन चल्लो— तो मराठी परंपरेंत वाडिल्ले गोंयकार कोंकणीची अक नवी परंपरा निर्माण करपाक मुखार सरले म्हूण.

मराठी परंपरेंत वाडिल्ले गोंयकार आपणाले परंपरे आड बंड करून अुठल्यात, म्हूण हो वाद चल्लो. ह्या वंडाक लागून मराठीचें साम्राज्य तुटून पडटालें. परिणाम : आमकां फकत मराठी आड न्हय, तर पुराय राजकी, सांस्कृतिक महाराष्ट्राआड झुजचें पडलें. आनी 'महाराष्ट्र-द्वेष्टे' म्हूण 'नामना' जोडची पडली.

तीन पिळग्यांचें रगत ह्या झुजांत आटलां.

आनी तरूय— पन्नास वर्सांच्या ह्या वादा अुपरांतूय— गोंयांत मराठीचो अुपद्रव अिल्लो लेगीत अुणो जावंक पावंक ना. कोंकणीन मात्शी तकली वयर काडली रे काडली, आयजूय मराठी तिचे तकलेर चेपण घालून तिका चिड्डून अुडोवपाक वावुरता.

आयजूय— गोंयांत स्वराज्य मेळून सत्तावीस वर्सां जाले अुपरांतूय— आमी कोंकणीचें राज्य हाडूंक पावंक नात. राज्याचे कदेलीचेर आयजूय आमी अक तर कोंकणी विरोधकांक हाडून बसयतात वा कोंकणीविशीं अुदासीन आशिल्ल्यांक बसयतात.

कोंकणीन देशांतली अक म्हत्वाची साहित्यिक भास म्हूण साहित्य अकादेमीची मान्यताय जोडली, कोंकणीन घटक राज्य घेवन गोंय हो आपणालो खाशेलो प्रदेश म्हूण सिद्ध केलें, ती राज-भाशेच्या पाटारूय बसूंक पावली—

अितलेंय आसून ती सत्या आपणाल्या हातांत घेवंक पावंक ना हें कोंकणी चळवळिचें सगळ्यांत मोटें अपेस हें आमी कबूल करूंकूच जाय.

हाचो अर्थ खरेले 'काळोखाचे पुजारी' अजुनूय आमचे मजगतीं अुरल्यात असोच करचो पडटा. हे 'काळोखाचे पुजारी, जेमेरेन आमचे मजगतीं आसतले—अितलेंच न्हय तर सत्या जेमेरेन ह्या लोकांच्या हातांत आसतली ते मेरेन 'आमी हें केलें, तें केलें, हें जोडलें, तें जोडलें' हे तरेच्या संतोशांत रावपाचो कोणाक अधिकार ना.

आनी ते मेरेन कोंकणी भक्तांचो अकचार कसोच तुटूंक जायना.

'अक भास, अक लिपी, अक साहित्य' ह्या सुतांत सगळ्यांक बांदून कोंकणी लोकांचो 'अक समाज' घडोवन हाडपाचें आमचें सपन कितले तरी मैल पयस आसा म्हणपाचो अिल्लो लेगीत विसर आमकां पडूंक जायना.

अक भास, अक लिपी, अक साहित्य' ह्या सुतांत आमी आपशीं बांदून येवपाचे नात.

कोंकणी भाशिकांचो 'अक समाज' आपशीं निर्माण जावपाचो ना.

गोंयचें राज्य कोंकणीच्या हातांत आपशीं येवपाचें ना.

मराठीचे अुपद्रव आपशीं ना जावपाचे नात.

कन्नड, रोमी ह्या लिपयांच्यो वण्टी आपशीं कोंसून पडपाच्यो नात.

कथा, कविता, नाटकां, निबंध, बरोवन तांतुंतूच आमी संतुष्ट रावले आनी, 'अक समाज' आपशीं घडून येतलो म्हूण रावले जाल्यार

आमचें साध्य आमी कशेंच साध्य करूंक पावपाचे नात.

प्रयत्नांची पराकाष्ठा करची पडटली. तेन्नाच आमकां जाय तें घडून येतलें. नलीनच्या दोनूय वसत्या लोकांनी ज्या नेटान तांकां वेगळावपी वणत मोडून अडयली ताच्याकूय हजार वांट्यांनी चड नेटान आमी आमचे भोंवतणच्यो सगळ्यो वण्टी दांतवोंठ चाबून मोडून अडयतले तेन्नाच आमचें पावल मुखार पडटलें.

नाजाल्यार, निशेंवपाचेंच आमच्या नशिवांत येतलें.

कोंकणी आमचे कडल्यान प्रयत्नांचे पराकाष्ठेची अुमेद बाळगिता.

केन्ना केन्ना भंय दिसता : कोंकणी साहित्यकूच कोंकणीचो घात मारचे नात मू ? कोंकणींत आतां मेरेन जी तपश्चर्या केली तिचो भंग करपाक साहित्य ही मेनका म्हूण अवतरूंक ना मू ?

मात्शे अंतर्मुख जावन चिंतुया.

• • •

स्टॅडर्ड ऑफ लिविंग

हालीं सगळेच जाण लोकांचो 'स्टॅडर्ड ऑफ लिविंग' वयर काडूंक भायर सरल्यात. सरकार तर सरलांच, सामाजिक, आर्थिक मळार ज्यो वेगळ्यो वेगळ्यो स्वयंसेवी संस्था वावर करतात, तांणीय आपणा मुखार होच हावेस दवरला.

'विकासा'च्या नांवान जो कितें वावर देशांत चल्ला ताचे मुखार होच आदर्श आसा.

जांकां अपुशीं वा अर्द पोटार रावचें पडटा तांकां सारकें जेवंक खावंक मेळचें; जे नागडे वा अर्द नागडे अवस्तेंत दीस काडटात तांकां न्हेसूंक पांगरूंक सारकें मेळचें; जे खोंपिनी वा झोपडपट्ट्यांनी रावतात तांकां रावपाक बरीं चिऱ्यांचीं हवेशीर घरां मेळचीं— ते खातीर तांकां कामां दिवचीं, तांकां दिसवडो सारको मेळचो, होच 'स्टॅडर्ड ऑफ लिविंग'चो अर्थ आसत जाल्यार म्हणू येतालें, 'बरें आसा, वाडोवंया आमी लोकांचो स्टॅडर्ड ऑफ लिविंग.' स्वराज्य मेळून चाळीस वर्सां जालीं, तरूय चाळीस कोटी लोक ह्या देशांत अजून अर्द पोटार जियेतात, काश्टी न्हेसून खोंपिनी दीस काडटात, हें पळोवं नज... तांचो स्टॅडर्ड ऑफ लिविंग वाडचो हेच दिकेन आमी सगळ्यांनी वावरूंक जाय...

पुणून लोकांलो स्टॅडर्ड ऑफ लिविंग वाडोवंक जाय म्हणटात ते हेच दिकेन वावुरतात वा चिंततात व्हय ? ना. स्वराज्य मेळ्ळां त्या दिसा पसून आमी हो 'स्लोगन' आयकत आयल्यात. स्वराज्य मेळून आतां चाळीस वर्सां जालीं. तरूय लोक होच 'स्लोगन' दितात तें पळोवन प्रस्न पडटा— हे लोक चाळीस वर्सां कितें करताले ?

'लोकांचो स्टॅडर्ड ऑफ लिविंग' वाडूंक जाय हें खरें. पुणून खंयचे नदरेन वाडूंक जाय ? आयज लोकांलो 'स्टॅडर्ड ऑफ लिविंग' 'लो' आसा तो 'हाजि' करूंक जाय— म्हळ्यार कितें करूंक जाय ?

आमच्या पिरवळच्या घरांत आमच्या भुरगेपणांत खाटो नाशिल्ल्यो. मेजां कदेलां नांवां खातीर आशिल्लीं— बावडीं आंग-चोरून जशीं खंय तरी कोनशाक अुबीं दिश्टी पडटालीं. घर आयस

पयस—खूब सुवात आशिल्लें— दिसतालें शेंदऱ्यो घेवन आमी सालांत वा चौखेर न्हिदताले. कितलेय सोयरे येवं, घरांत जागो ना अशें जायनाशिल्लें. चार आण्यांत शेंदरी मेळटाली आनी घरचे आमचे जाणटेले दडनभर शेंदऱ्यो घरांत हाडून दवरताले— सोयरे आयले जाल्यार तांचे खातीर.

आयज ह्याच घरांत जण अेकल्या खातीर अेक अेक खाट आयल्या घर सामकें भरलां. आयज दोग चौग सोयरे आयले जाल्यार हांकां खंय न्हिदावचे हो प्रस्न बायलांक पडटा.

भुरगींय तांकां विचारतात, 'तुमी खंय न्हिदतलीं ?'

• ते मस्तींत आमचो 'स्टॅडर्ड ऑफ लिविंग' 'लो' आशिल्लो, आयज 'हाजि' जालो, अशें म्हणू येत व्हय ?

त्याच घरांत—

आमी जेवंक बसताले तेन्ना वासरेंत म्हाणायो मांडिल्ल्यो आसताल्यो. मुखार केळिचें पान आनी चोळखो आसतालो. शिंताची कोर केली, रोस हुमण घेतलें, चोळख्यार तोंडाक घेतलें. पापड लोणचें, तळिल्लें त्रिळिल्लें सगळें पानार आनी चोळख्यार. अुदकाखातीर अेक कोप सोडून वाटयो बिटयो कांय नासताल्यो. जेवन जातकूच अुश्ट्याचीं पानां कुळागरांतले केळीमुळांत अुडोवपाची चाल आशिल्ली. तांचे वयल्यान मात्शी माती ओडली— म्हणटकूच केळीक बरें सारें मेळटालें. येदू येदू कमरभर अूच घड येताले.

आयज त्याच घरांत जेवपाक मेजां आयल्यांत, कदेलां आयल्यांत. स्टिलाचो ताठां आयल्यांत, वाटयो आयल्यात.

आयदनां घांसमाचो वावराडेचो वावर वाडला.

आमचो स्टॅडर्ड ऑफ लिविंग ते मुन्नींत 'लो' आशिल्लो तो आतां 'हाजि' जालो असो हाचो अर्थ करू येत व्हय ?

असल्याच घरांत वाडिल्ले आमच्यांतले कांय जाण आनां 'अुद्योगपती' जाल्यात. शारांनी बंगले बांदून वा फ्लॅट घेवन रावपाक लागल्यात, तांनेर आतां जमनीर 'कार्पेटी' आयल्यात, गोदरेजच्यो आरमारी आयल्यात, सॉफा-विफा आयल्यात, तरांतरांचें फर्निचर आयलां. 'वॉशिंग मशिनां' आयल्यांत, वेक्यूअम क्लीनर' आयल्यात...

हांचो स्टॅडर्ड ऑफ लिविंग 'हाजि' जालो म्हणपाचो, काय 'कॉम्प्लेक्स' जालो म्हणपाचो ?

'स्टॅडर्ड ऑफ लिविंग' संबंदान अुलयल्ले आयकतां तेन्ना ह्यो वळी बडयतल्यामुखार तीन घरां अुबीं रावतात—

१) पिरवळांतलें आयचें तागेलें घर.

२) सेवाग्रामांत महात्मा गांधी रावताले ती खोंप आनी

३) आयच्या खंयच्याय अुद्योगपतिचो बंगलो.

सेवाग्रामांतले खोंपी मुखार आमगेलें घर पालाशी सारकें दिसता. नाल्यार, अुद्योगपतिच्या बंगल्यामुखार तें खोंप कशें दिसता. आतां प्रस्न—

ह्या तिगां भितरल्या कोणाचो स्टॅडर्ड ऑफ लिविंग 'हाजि'

आनी कोणालो 'लो' ?

खोंपींत रावतल्या गांधींचो 'लो' आनी बंगल्यांत रावतल्या अद्योगपतिचो 'हाअि' म्हणू येत न्हय ?

कांय व्हडल्या व्हडल्या बंगल्यांनी अन्नाडी लोक रावतात ते आमी पळेतात. तांचो 'भपको' केदोय आसूं. तांचो स्टॅडर्ड 'हाअि' कसो म्हणटले आमी ?

म्हणटकूच-

मनशाचो स्टॅडर्ड ऑफ लिविंग थारायता आसतना आमकां दुसरें कसलेंय तरी माप घेवचें पडटलें आनी कोणालो स्टॅडर्ड 'हाअि' आनी कोणालो 'लो' तें थारावचें पडटलें.

निखटें आर्थिक माप उपकारना. संस्कारितेचें माप मेजपाक घेवचें पडटलें, आनी ह्या मापान गांधींचो स्टॅडर्ड सादो- 'सिंपल' - पुणून 'हाअि' मानचें पडटलें आनी अद्योगपतिचो 'कॉम्प्लॅक्स' पुणून 'लो' मानचें पडटलें.

मागीर 'स्टॅडर्ड' ची व्याख्या बदलतली. स्टॅडर्ड ऑफ 'लिविंग' परस आमी स्टॅडर्ड ऑफ 'लाअिफ' पळोवपाक लागतले.

भोग विलासाचीं अुनकरणां वाडलीं म्हूण मनशाचो स्टॅडर्ड ऑफ 'लाअिफ' वाडना. तो दुसरे तरेन वाडटा : वाचनान, चिंतनान, शिक्षणान, अन्नाडीपणाचीं धोंगा-पोंगां गळून जो संस्कारितेचे नदरेन वयर सरता ताचोच स्टॅडर्ड ऑफ 'लाअिफ' वाडलो म्हणू येता.

जिवीत संतुष्टिशास्त्रा परस व्हड. व्यक्तित्व वाडपाक संपत वाडूंक जाय अशें ना. परतें साद्या जिवितांतूच मनशाचें व्यक्तित्व बरें वाडटा असो अणभव संवसाराक आसा.

मनशाच्यो अुण्यांत अुण्यो गरजो भागूंकूच जाय. पुणून आयज अर्थशास्त्री जो विचार करतात ते मनशाच्यो गरजो 'भागोवपाचो' न्हय, 'वाडोवपाचो' करतात. आनी हांगाच तांगेलें चुकता.

मात्शें येवजून पळेयात -

संस्कृतायेचे नदरेन जांणी व्हडांतलें व्हड योगदान दिलां तांच्यांतलो कोण पालासींत वा बंगल्यांत रावतालो ? सॉक्रेटिस, कॉन्फुशियस, जीजस्-आमचे सगळे ऋषी-मुनी खोंपीतूच रावताले. तांचे कडेन भोग-विलासाची साधनांच नाशिल्लीं, बुद्ध जो पालासींत जल्मा आयिल्लो तो थंयच राविल्लो जाल्यार जे हजारांनी राजा जावन गेले तांच्यांतलो अेक जावन अुरतलो आशिल्लो. तो 'अनिकेत' जालो-घरदार सोडून भायर सरलो-म्हणुनूच व्हडांतलो व्हड जगद्-गुरू जावंक पावलो.

व्हड मनशाचें जिवीत सादेंच आसूंक जाय.

• • •

खरो गुन्यांवकारी

नारायण आठवल्यां आड बेश्टे आमी अुलयतात- बरयतात.

ते आमकां तिडावपा सारकें बरयतात हें खरें. ते गोंयकारां मजगतीं धोशी घालतात हेंवूय खरें. गोंयकारांक गोंयचो दुस्वास

करूंक शिकयतात हेंवूय खरें.

पुणून हें सगळें ते आपणाक जाय म्हूण करतात हें मात खरें न्हय.

बेश्टी कोणाचीय कशीय बिरमत घेवची न्हय.

तांणीच अेक फावट स्पश्ट सांगलां- 'हालिच्या पत्रकारांक स्वताची मत्तां नासतात. मालकाचीं मत्तां तींच तांचीं मत्तां आसतात. मालकाक भोंक म्हळें म्हणटकूच भोंकचें पडटा. चाव म्हळें म्हणटकूच चावचें पडटा ... !

आपूण कोण, कित्याक करतां, हें जो अितल्या स्पश्ट अुतरांनी सांगता ताचेर अुसळटल्यांची काकुळट दिसता.

कोणांय आड अुलोवपा- बरोवपाचें आसत जाल्यार नारायण आठवलेच्या मालका आड अुल्यात- बरयात. कोट्यांनी वर्सां लावन ओश्वरान जी संपत गोंयचे भुयेंत निर्माण केल्ली ती सगळी ह्या अेका मनशान अुसपून विदेशी लोकांक विकली.

शिरोड्यांत ताणे आपणालें अेक स्मारक अुबारून दवरलां- आपूण दिसा अुजवाडे सरकारी आनी भोळ्या भावार्त्या लोकांच्या पयशांचेर कसो डल्लो मारतां आनी कोणूय आपणाक कांयच कसो म्हणिता हें दाखोवन हें स्मारक 'मांडवी पॅलॅटाअिजेशन प्लॅटा'च्या रुपान थंय अुबें आसा.

गोंयच्या भोळ्या भावार्त्या बहुजन समाजाच्या मनांत किरिस्तांव दुस्वासाचें, गोंय दुस्वासाचें, सारस्वत दुस्वासाचें, कोंकणी दुस्वासाचें विरूख हाणेच कालोवन घालां. रोमींत 'उजवाड' तो चलयतालो आनी 'गोमंतक' तेच खातीर तो चलयता.

ताका साव म्हूण सोडटात ?

आनी नागयण आठवलेक धरतात !

अप्रबुद्द करची तितली थोडी आमच्या लोकांची.

• • •

पर्थून खाशे

खाशे कोणाक नाका आशिल्ले.

कोंकणीवाद्यांक तर नाकाच आशिल्ले. मराठीवाद्यांकूय नाका आशिल्ले. विली-पानवेलकारांक नाका आशिल्ले. तशे बाबू-अेम-अेसांकूय नाका आशिल्ले. हेय तांणीक नाका आशिल्ले. तेय तांणीक नाका आशिल्ले. अेक रमाकान्त खलप सोडीत जाल्यार कोणाक नाका आशिल्ले. तांगेल्या धा-धा वर्सांच्या सांगात्यांक तर निखालूस नाका आशिल्ले.

आनी तरी आसतना ते तिसरे खेपे मुखेलमंत्री म्हूण वेंचून आयले !

तांगेली कुंडली पळोवची पडली-शनी मंगळ गुरू राहू केतू हांणीच कितेंय तरी हो चमत्कार घडोवन हाडला जावंक जाय.

अेक बरें जालें : कोंकणीच्या नांवान शंख मारपाक आतां मराठीवाद्यांक मेकळीक मेळ्ळी. आनी कोंकणीवाद्यांक ? रस्त्यार येवन झुजपाच्या संकश्टांतल्यान मेकळीक मेळ्ळी. काँग्रेसींत भितर गेल्ले कोंकणीवादी पक्षशिस्तीक लागून कांय करपाचे नात. आनी

भायर आशिल्ले ? भितर गेल्ल्या आमच्या लोकांक आडखळ जावंची न्हय म्हूण तेवूय कांय करपाचे नात.

मेरा भारत महान !

पतिव्रते भाशेन सगळे मागुंया जल्मोजल्मीं होच घोव आमकां मेळूं.

जाळ मारतात. पुणून कितें करतले ? दांतूय आमचे, वोंठूय आमचे !

० ० ०

फालैरुच्या जेताचे धनी

येदुआर्द फालैर पर्थून अक फावट लोकसभेचेर वेंचून आयले म्हूण आमकां (पुर्तुगेज भाशेंतल्या अका वाक्-प्रचाराचो वापर करून सांगचें जाल्यार) ' शींय खालें ना आनी अजोय जालो ना. ' ते वेंचून येवपाचेच.

अक : तांगेली तपश्चर्या लोकां मुखार आशिल्ली, तांगेली निवळ प्रतिमा लोकांच्या मनांत अुबी आशिल्ली म्हूण येवपाचे.

दोन : तांचे आड जाका म. गो. न अुबो केल्लो तो आकारान तांचे परस खूब ल्हान मनीस आशिल्लो म्हणुनूय येवपाचे. आनी-

तीन : अुत्तरे कडल्या मतदार संघांतल्यान वेंचून आयिल्ल्या प्रा. मोपाळराव मयेंकारांनी लोकसभेंतल्या आपणाल्या पयल्याच भाशणांत कारवार बेळगांवचो प्रस्न काडून किरिस्तांव मतदारांक थरथरावन अुडयल्ल्यान येवपाचे.

फालैरुनी आपणाक वेंचून दिल्ल्या लोकांचे अुपकार मानल्यात. खरेपणानशीं तांणी म. गो. च्या नेतृत्वाचे मानूंक जाय आशिल्ले.

म. गो. चे नेते ' काँग्रेसीन जाति-वाद केलो ' म्हूण बेस्टे बोबो मारतात. तांणी आपणाल्याच पांयार फातर मारून घेतलो हें तांच्या लक्षांत कोण हाडटलो ?

फालैरुंक ' अुडोवप ' कठीण नाशिल्लें. पुणून त्याकामाक तांचे आड तांच्याकूय व्हड मनीस दवरूंक जाय आशिल्लो. आनी दुसरें, कशेय व्हांवतल्या मयेंकाराच्या तोंडाक गुड्डो मारूंक जाय आशिल्लो.

० ० ०

सोक्रेटिस

- सोक्रेटिसान लोकांक विचारचें, ' तुमचें जोते तुटलें जाल्यार तें लावन घेवपाक तुमी कोणाकडेन वतले ? '

' चामारा कडेन. ' लोकांनी जाप दिवची.

' चामारा कडेनूच कित्याक ? मेस्ता कडेन कित्याक न्हय ? ' सोक्रेटिसान परतें विचारचें.

' जोतें लावपाचें काम चामाराचें, ' मेस्ताचें न्हय म्हूण... ' लोकांनी जाप दिवची.

' बरें आसा ' सोक्रेटिसान म्हणचें आनी परतें विचारचें, ' धरंया तुमगेली आवय दुयेंत पडली. जाल्यार वखद कितें करचें हें तुमी कोणाक विचारतले ? '

' दोतोराक, ' लोकांनी जाप दिवंची.

' दोतोराकूच कित्याक, आदवोगादाक कित्याक न्हय ? ' ताणे परतें विचारचें.

' दुयेंतीक वखद दिवपाचें काम दोतोराचें आदवोगादाचें न्हय. ' लोकांनी जाप दिवची.

सोक्रेटिसान हे भाशेन प्रस्नार प्रस्न करचे आनी लोकांकडल्यान तांच्यो जापो काडून घेवच्यो. मागीर ताणे खळखळून हांसचें आनी म्हणचें, ' जोतें लावन घेवचें जाल्यार तुमी चामारासरीं वतले. घर बांदचें जालें जाल्यार अिजनेरासरीं वतले. घरांत फर्निचर जांय जालें जाल्यार मेस्ताक सांगतले. कोण दुयेंत पडलो जाल्यार दोतोराक आपयतले. नस्तें बगलांट आंगार येवन पडले जाल्यार आदवोगादाक विचारतले... कित्याक ? त्या त्या मळावेले हे जाण-कार म्हणुनच मू ? तुमकां सगळे कडेन जाणकार लागतात. आनी... चोरांनो, राज्य मात तुमी कोणय कडेन काडून दितात ? राज्य चलोवपाक जाणकार नाकात ? ...तुमचें राज्य बरें कशें चलतलें... ? '

स्वराज्य येत पसून आमी कोणाकूय काडून विधानसभेंत धाडल्यात. कोणाकूय लोकसभेंत धाडल्यात. कोणाकूय मंत्री केल्यात. तांकां कितें येता, तांणी हाचे पयलीं कसली सेवा केल्या, खंयच्या प्रस्नाचो अभ्यास केला... कितेंच पळोवंक ना. फकत तांची जात पळेल्या...

परिणाम : राण्यांच्या राज्या परस तांजिचें राज्य बरें आशिल्लें, तांजिच्या राज्यापरस भाअुचें कितलेंशें बरें आशिल्लें, भाअूच्या राज्यापरस फिरंग्यांचें बरें आशिल्लें अशें आमी म्हणीत रावल्यात.

हाचेर अुपाय ना ? आसा. समाजांत कोणय तरी सोक्रेटिसाचें काम करूंक जाय आनी लोकांकडल्यानूच जापो काडून घेवंक जाय. घडये सोक्रेटिसा भाशेन ताका • विक्ख घालून लोक मारतले. पुणून...

लोकशाही तिगोवपाक दुसरो अुपायूच ना.

Dare to be unpopular ..

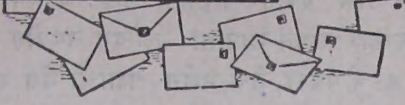
-✱-

- संत हे संत जावंक पावले, कित्याक-

१. परिस्थिती खोस मानपा सारकी नाशिल्ली तेन्ना ते खोशयेन जियेले.
२. धीर धरपाचो कोणाक धीर नाशिल्लो तेन्ना ते धीर धरून रावले.
३. विसंव घेवं येतालो, तेन्ना ते मुखावयली वाट चलत रावले.
४. अुलोवं येतालें त्या वेळार ते ओगी रावले.
५. कोडू जावं येतालें तेन्ना गोडसाणेन वागले.

वाचपी कळयतात...

बांदरा-मुम्बय
३०-१२-८९

प्रिय रवीन्द्र,

‘जागा’चो दिवाळी अंक पावलो. अंक अत्यंत सुंदर. संपादकीयापसून वाचपाक सुरवात केली. सैलाची कथा असामान्य. ह्या विषयाचेर कथा बरयात, हांव तुमकां पोलीस ठाणें दाखयतां म्हणून हांवें विजयाबायक आनी अरविंद गोखलेक कितल्यांदां सांगलें. निमाणें कोंकणींत ती आयली हें म्हजें भाग्य. F. Pessoa अप्रतिम. खूब जाणांक सांगलें ताचे बद्दल. कितलीं वर्सां जालीं हांव काकासायब-माडखोलकर पत्रव्यवहाराक आंवडेंतालें. तुमी तो दिवन खूब म्हत्वाचें काम केलें. माडखोलकारांच्या चरित्रांत ही गजाल आसा म्हणून तुवें सांगिल्लें. पूण तें चरित्र म्हाका सोडुनय मेळ्ळें ना.

तुमकां सगळ्यांक नवें वर्स चड सुखाचें वचूं.

तुमचो

- दत्ताराम सुखठणकार

० ० ०

• रामनाथी, बांदोडें,
फोंडें, गोंय.

१२ जाने. १९९०

सं. ‘जाग’

मायेमोगाचो नमस्कार,

‘जागा’क नव्या वर्साचीं परबीं !

‘जागा’चो दिवाळी आंक तसोच डिसेंबराचो आंक पावलो सुंदर ! ‘जागा’त बरोवपाक मनासावन अभिमान दिसता. तुमच्या यत्नाचें कौतूक करचें तितकें थोडें.

बरें मागून,

तुमचो

- सुदेश लोटलीकार

० ० ०

सांगें-गोंय

१४-१-९०

भौ. संपादपी,

‘जागा’च्या डिसेंबराच्या अंकांत ‘वाचपी कळयतात’ ह्या सदरांत शैलेश राउत देसाय हाणी बरयल्लें पत्र वाचलें.

ताणी बरयलां की ‘कोंकणी चळवळींतल्या म्हालगड्यांची सांगणेन आपुणय काँग्रेसीत भितर सरलों. पूण तिकेटी वांट्टा

आसतना काँग्रेसीत आमची जी XX मारली ती पळोवन म्हाका काँग्रेसीच्या फुडाऱ्यांपरस तुमची-आमच्या म्हालगड्यांची तिडक मारली.’

अजाप दिसता की आमच्या गोंयातय दुसऱ्यांचे सांगणेन पक्षांत भितर सरपी लोक आसात आनी ते तशें जाहीर मान्य करतात हाचें.

कोंकणीच्या म्हालगड्यांनी, म्हज्या मतान ज्यो बसका घेतिल्ल्यो, त्यो आपल्या कार्यकर्त्यांक पटावन दिवपाक की तांणी काँग्रेसीत भितर सरप कित्याक गरजेचें ! तांचें म्हणणें पटलें जाल्यारच कोणय, काँग्रेसीत भितर सरपाचो.

दुसरी गजाल, कोंकणी लोक जे काँग्रेसीत भितर सरल्यात ते तिकेटी घेवपाक न्हय. तुमकां कितें दिसता, कालच आमी भितर सरल्यात आनी आज आमकां तिकेटी दिवच्यो ? तिकेटी मेळोवपाक कांयच लागना ?

शैलेशबाब, तुमी जें ‘तिकेटी’ हें उतर वापरलां तें कितल्या जाणांक उद्देशून ? आनी तितलेय वेंचून येतले आशिल्ले हाची तुमकां खात्री आसा ? काय अक फावट वेंचणुकेची तिकेट मेळ्ळी म्हणटकच कोंकणीच्या कार्यकर्त्यांचें जल्माचें सार्थक जालें अशें बी तुमी समजतात ?

जाल्यार अक लक्षांत दवरात, कोंकणी लोक जे काँग्रेसमॅन जाल्यात ते आमदार जावपाक वा मंत्री जावपाक न्हय. ते काँग्रेसमॅन जाल्यात ते गोंयकारांचें गोंयकारपण तिगोवपाक.

आनी हें करप तितलें सोपें न्हय. कसलेय वस्तूचेर खोंट मारून ती मातयेभरवण करपाक वेळ नाका पूण ती घडोवपाक ताच्या शंबरपटीनी पासियेंस जाय, तितली मानसीक तयारी जाय.

आज तुमी आमी काँग्रेसीच्या मळार ‘ग्रासरूट लेव्हलाचेर’ काम करचें पडटलें. तुमकां जर खरो वेंचणूक लडोवपाक पात्र मनीस म्हणून लोकांनी पळोवंक जाय जाल्यार तुमकां ते भशेन ‘सोशल वर्क’ करचो पडटलो. फकत हांव कोंकणीचो कार्यकर्तो म्हळें म्हणून लोक तुमकां मत्तां घालचे नात. ते खातीर तुमची योग्यताय सिद्ध करची पडटली.

तेच बरोबर, गांवगिरे पांतळेचेर जीं काँग्रेसचीं मंडळां आसात, ज्यो तांच्यो समिती आसात, तांतुतल्यान कोंकणी कार्यकर्त्यांक काम करून येवचें पडटलें. थंयच्यान बुन्याद घट करत आयल्यारच आमी खऱ्या अर्थान यशस्वी राजकारणी जातले.

तशें पळोवंक गेल्यार आमी खूप उसरां काँग्रेसीत भितर सरल्यात हें धा वर्सां पयलीं घडूंक जाय आशिल्लें. तांतले तांतूत सासणाचो भायर उरचे परस उसरां भितर सरिल्लो बरो अशें तुमकां दिसना ?

तुमकां दिसता जायत की ‘बांगर बैलाक’ राण्यान वेंसण घालून आपले बरोबर भोंवडायलो म्हणून. पूण लक्षांत दवरात... ‘बांगर’ बैल तो !! तो केन्ना दावें निखळावन आपलें जैत सिद्ध करीत म्हणून सांगून नज. राजभास आंदोलनावेल्यान तुमच्यांनी देख घेवं येता. आनी केन्ना हें जैत सिद्ध जातलें तेन्ना ‘पाडसावेले कुंवाळे’ सासणाचे शेणटले हेंवूय लक्षांत आसुंदी.

ह्या इलेयसावांत घडिल्ल्या गजालीचो कोंकणी प्रजेच्या आवाजान सूड घेवपाचो अशें तुमचें म्हणणें.

हें म्हणचे पयलीं 'कोंकणी प्रजेचो आवाज' कसो घडलो हाचेर विचार केल्यार तुमकां ताची जाप मेळटली. 'प्रजेचो आवाज' ही अेका 'कॉमन' कॉझाखातीर अेकठांय आयिल्ल्या वेगवेगळ्या मनशांची आनी वेगवेगळ्या पक्षांची संघटना. ती सदांकाळ अेकठांय उरप शक्य ना. तेचबरोबर वेंचणुकां वेळार तर नाच ना.

कारण तांतुंतल्या प्रत्येकान आपली वेगळी आयडेंटिटी दवरिल्ली आसा आनी ती विसरप तांकां शक्य ना.

आनी तरेचें संघटन करपी मनश्याचें तुमकां कांयच दिसना ?

तुमच्यांनी वेगवेगळ्या पक्षांतल्या नामनेच्या (पक्षांखातीर) प्रतिनिधींक कोंकणीच्या नांवासकयल अेकठांय हाडूंक जमत ? हाडून दाखोवचें ! !

'आपूण भुरग्याचो बापूय म्हणून लोकांक सांगप सोपें पूण तें नातें कृतीन सिद्ध करून दाखोवप खूप कुस्तार.'

संघटनांचेंच तशेंच आसता.

'आमी आमचे स्वतंत्र उमेदवार दवर्पाचे. दोतोर पेगादा-भशेन आमच्याय उमेदवारांक मस्को मारीत ते आमच्या पांयाकडेन येतले आशिल्ले...' गजाल घडये खरी जायत आशिल्ली.

पूण दोतोर पेगादांसारक्यांचें म्हत्व वा मोटेपण चड तेंप टिकना. तें फकत स म्हयने वा अेक वर्स टिकता. ताचे उपरांत ते राजकारणी म्हणून सदांकाळाखातीर सोपतात.

कोंकणीची चळवळ आनी गोंयकारांचें गोंयकारपण राखप हें अेंक मिशन म्हणून ताचे कडेन पळोवपी आमी. आमकां हीं दोतोर पेगादांसारकेलीं अल्पजिवी पावलां उबारून उपकारपाचें ना. आमकां राजकारणांत आख्खी जीण काडपाक जाय. काँग्रेस पक्ष हो कोंकणी पक्ष म्हणून ताचें रुपांतर करपाक जाय. जेतरेन गटार उत्पितलो जाल्यार कांठार रावन शापातां उलोवन उपयोग ना, गटारांत देंवन तें निवळ करचें पडटा, तेच भशेन पक्षाचो भेस बदलतलो जाल्यार पक्षांत भितर सरचें पडटा. भायल्यान गजाली सांगून उपकारचें ना.

आमच्या म्हालगड्यांचें काँग्रेसीत वतकच तेज ना जालां म्हणटात ती गजाल फट. तुमची त्या तेजाकडेन पळोवपाची नदर बदल्ल्या. 'तेजा' म्हणटात तीं केन्ना ना जायनात. तांकां पळोवपी मनां ना जातात ! !

निमाणें तुमी म्हणटात की आमी 'मगोंत' गेल्ले जाल्यार मराठीवाद्यांचे तरसादेची धार आमी बोथट करतले आशिल्ले.

तुमचें पत्र वाचत पसून म्हाका तुमचो दुबाव येवंक लागलां. घडये आठवलेचो जागो तुमचेखातीर रितो जावपाचो बी ना मू ?

पत्र अशें बरयलां म्हणून राग धरचो न्हय. ताचो सारांश आनी भावार्थ समजून घेवचो. हातूंत कोणाचोच अपमान करपाचो हेतू ना. देव बरें करूं.

तुमचो

- दिनेश मणेरकार

साहित्य अकादेमी प्रकाशन

...आनी तांकां मनशांत हाडले

मूळ बरोवपी : झवेरचंद मेघाणी

अणकार : रवीन्द्र केळेकार

मोल : रु. २५-००

तरनाट्यांनी वाचपासारकें एक बऱ्यांतलें बरें पुस्तक.

हॉटेल कीर्ती

बार आनी रिश्टारंट

रावपाची आनी जेवणाखाणाची बेस बरी वेवस्ता - अँयॅर-कंडिशन्ड कुडिची सोय

निरंकाल मार्ग, फोंडें-गोंय ४०३४०१

धनी : विश्वनाथ तु. प्रभु

कीर्ती जनरल स्टोअर्स

निरंकाल मार्ग, फोंडें-गोंय ४०३४०१

धनी : रुद्रेश स. प्रभु

विचारां-धार :

मूर्तिपुजा

आपणाक सेक्यूलर म्हणोवन घेवपाची हालीं अेक फॅशन आयल्या. हांव तांच्यांतलो न्हय हांव deeply spiritual मनीस. खरेल्या अर्थान धार्मिक.

हांव देव मानां, आत्मो मानतां.

म्हाका सदां न्हाण जाय, सदां खण जाय. सदां न्हीद जाय. तशी म्हाका सदां प्रार्थनाय जाय. ज्या दिसा प्रार्थना करूंक पावना त्या दिसा म्हाका सगळें म्हेळें म्हेळें दिसता.

न्हावन येतकूच जशें प्रसन्न दिसता तशें प्रार्थना करतकूच म्हाका प्रसन्न-प्रसन्नशें दिसता.

अितलेंय आसून-

हांव केन्ना खंयच्याय देवळांत वचना. खंयचेच मूर्तिची पुजा करिना. देव पळोवपाक म्हाका देवळाची गरज ना, मूर्तिचीय ना. देव म्हाका तिनूय त्रिकाळ दिश्टी पडटा- भोंवतणच्या पांचव्या चार वाटारांत, निळ्याशार मळबांत, नखेत्रांनी भरिल्ल्या रातिच्या ब्रह्मांडांत, भुरग्याच्या हांशांत, तांच्या अुलोवण्यांत, फुलांत, फळांत; आनी सगळ्यांत चड खासा म्हज्याच काळजांत.

पुणून हांव मूर्ति-पुजेचेर कोत्र न्हय.

विवेकानन्दांच्या जिवितांतल्या अेका प्रसंगाचो म्हाका हांगा अुगडास जाता. विवेकानन्द विवेकानन्द जावचे पयली अेका अज्ञात साधुच्या भेसांत देवांत भोंवताले तेन्ना अेका नवाबागेर अतरलेले. नवाब मुसलमान. तागेलो दिवाण हिन्दू. ताणें विवेकानन्दांकडेन वाद घालो- मूर्तींत कितें देव आसा ? मूर्तिची पुजा करप म्हळ्यार भुरगेपणां न्हय? विवेकानन्दान ताका जायतें समजावन सांगलें. पुणून दिवा-

णान तकलेचीं दारां जनेलां सगळीं धांपिल्लीं. अवचित विवेकानन्दांची नदर वणटी वयल्या नवाबाच्या फोटोचेर गेली. तांणी तो फोटो वणटी वयलो काडलो आनी दिवाणाक सांगलें, 'थूक हाचेर.' दिवाण गडबडलो.

'थुकता काय ना, ना जाल्यार दांतखळी अुसळायतलों.'

'हो नवाबाचो फोटो.'

'हो नवाब ? थूक पयलीं...'

दिवाणान विवेकानन्दाच्या पांयार घालून घेतलें आनी म्हळें, 'चुकलों हांव. म्हाका क्षमा करात... म्हाका मूर्तिपुजा कितें म्हणटात ती कळळी...'

मूर्तिपुजेचें म्हत्व तें हें आनी अितलेंच. तुकारामान हें सुंदर रितीन समजावन सांगलां- 'केला मातीचा विष्णू परि माती नव्हे विष्णू. विष्णूपूजा विष्णुसि पावे, माती माती रुपी राहे. अितलो विवेक मनशांत आसूंक जाय. विष्णू आनी माती हांतलो फरक ताका कळूंक जाय.

पुणून अेक लक्षांत दवरपाचें-

जे मेरेन दुसरें भुरगें खेळपाक मेळना ते मेरेन भुरगें बावले वांगडा खेळटा. जिवें भुरगें मुखार दिश्टी पडना फुडें बावली कुशीक अुडयता आनी त्या भुरग्या वांगडा खेळपाक लागता.

अीश्वर आमचे मुखार मनशांच्या रुपान वावुरता. जे मेरेन ह्या देवाचेर आमची नदर पडना ते मेरेन मूर्तिची गरज मनशाक घडये भासुंये. पुणून ज्या दिसा अीश्वर आमकां मनशांत दिश्टी पडटलो त्यादिसा मनीस कुळयेची सेवा करपांत, तिचीं दुख्खां पयस करपांतूच- खरी देवपुजा जाता म्हणपाचें आमकां कळटलें. आनी भुरगें जशें खरें भुरगें खेळपाक मेळटकूच बावलेक कुशीन अुडयता तशे, आमी मनीस कुळयेच्या रुपांतल्या देवाची पुजा करपाक लागतले. त्या वेळार मनशाक मूर्तिची गरज भासची ना.

- डेस्मंड तूतू कितलें सुंदर अुलयता ! पयर ताणे म्हळें-

आफ्रिकेंत मिशनरी आयले तेन्ना देश आमच्या हातांत आशिल्लो. मिशनऱ्यांनी आमां सांगलें, चलात, प्रार्थना करां. आमच्या हातांत बायबल दिवन तांणी आमां

प्रार्थनेक बसयले. आमी दोळे धांपून प्रार्थना करपाक लागले. दोळे अुकते करून पळेत जाल्यार आमच्या हातांत फकत बायबल अुरिल्लें. देश तांच्या हातांत गेल्लो !

तो

कोण रे तो
 त्या वेगळे वाटेन चलत रावला ?
 हाडात धरून ताका हांगा
 आनी ताचे हातपांय घट्ट बरे
 राजावान आंवळून पयलीं
 म्हज्या घराफुडल्या झाडाक गच्च बांदून घालात...
 हांव कितें सांगतां तें
 आयकतात काय ना तुमी ?
 जो सदांच वेगळे वाटेन वचूंक सोदता
 ताका रोखडोच ' कापाझ ' करूंक जाय
 नाजाल्यार तो आमकां
 एक खीणलेगीत जियेवक दिवपाचो ना...
 तुमकां खबर आसा ?
 हांव केन्नाच गेलों ना...
 येवजिलें लेगीत ना वेगळे वाटेन वचपाचें
 मागीर ताकाच एकट्याक तसलो
 नश्टो ध्यास, हावेस कित्याक ?
 तो बेस बरें जाणा :
 लोक ताका ताळे लायतले,
 कुटलायतले,
 ताच्या तोंडार धुकतले...
 पुण हांव सांगतां तुमकां :
 आनी कांय वर्सांनी
 जेजूभशेनच ताकाय लोक
 माथ्यार घेवन नाचतले,
 घराघरांनी ताच्या पायणेलामुखार
 वाती लावन,
 दिमी मारून रातीकडे रोझार करतले...
 म्हणून कान दिवन आयकात :
 'नवो उजवाड' ताणे
 दाखोवचे पयलीं आतांच
 तुमच्या बुटांच्या खिळ्यांनी ताका चेंचावन,
 जिवेनिशीं मारून
 ताच्या मड्याचो लासून गोबोर करूंक जाय...
 उठात तर ;
 पळात ;
 कळाव लायनासतना
 हांगा हाडात ताका धरून ;

नदर बारीक करून पळयात ;
 ते वेगळे वाटेन
 कितलो फुडें पावला तो...

- शंकर रामाणी

सुकती-भरती

केन्नाय दर्याक सुकती येता
 केन्ना-केन्नाय भरती येता
 तशेंच हें जिवीत म्हजें !
 केन्ना-केन्ना कुपां येता
 गुपाट काळोख दाटून येता
 आकांताचो गडगड जाता
 आनी.. ..
 पावस पडटा, वादळ जाता
 आकांताचे !
 मागीर जमीन सगळी परमळटा
 वयलें मळब सकल येता
 धर्तरेक वेंगेन घेता
 पुण,..... कांय वेळान
 कुपां सगळीं नाच जाता
 मळब सगळें निवळ जाता
 आनी..... ?
 जमनीर आयिल्लें मळब
 हळूच पळून वता..

- भालचंद्र गांवकार

: मोग :

गोरूं हांबेता गोठ्यानू
 बोम व्हांवती दुदानू
 गोरूं दुखान तिश्टता
 नदर पूताक सोदिता
 गोरूं हांबे-हांबेलें
 गोरू दुखानी रोडिलें
 पूत न्हिदला सासणा
 गोरूं सपनेता सपनां.

- शशिकांत पुनाजी

स्वामी विवेकानंद

— सुमन्त केळेकार

‘म्हा का आज तिल्यावरी घटमूट हातपांय आशिल्ले सेवक आनी सेविका जाय. वज्रासारक्या तांच्या घट कुडिनीं मनां लेगीत वज्रावरीच घट आसचीं. तांच्या आंगांत क्षत्रियाचें वीर्य आनी ब्राह्मणाचें तेज ही दोनूय असचीं. पूण सांगूंक वायट दिसता, आमच्या लाखांनी सुंदर युवक-युवतींची दर वरसा कापाकापी जायत आसता. जिका लोक लग्नाच्या नांवान पाचारतात ते पशुतायेचें लोकांक पिशें लागिल्लें आसा. दर वरसा लाखांनी तरणीं चले आनी चलयो तिच्या जाळांत घुमपतात.’ •

हीं उतरां आसात एका संन्याशाचीं. ज्या संन्याशान संन्यास आसमाक एक नवें रूप दिलें. कांचन आनी कामिनी हांचो त्याग ह्या एकाच तत्वाक घट धरून यतीधर्माच्या हेर सगळ्या गजालींक इल्लेंय म्हत्व दिलेला आनी आपल्या वांगडच्या संन्याशांक दरिद्री-नारायणाची सेवा आनी धर्म प्रचार ह्यो दोन गजाली करपाची दीक्षा दिली त्या स्वामी विवेकानंदाचीं. हिंदुस्थानी मनशाक मनीस घडोवपाचें काम ताणीं केलें. ‘Man making is my mission in life. The order I grow the more, everything seems to me to lie in manliness. This is my new gospel.’ स्वामी विवेकानंदांचीच हीं उतरां.

विवेकानंदांचें मूळ नांव नरेन्द्रनाथ दत्त. बंगालांतल्या दत्त ह्या आडनांवांच्या एका गिरेस्त आनी नांवाजत्या कुटुंबांत तांचो जल्म जालो. १५७ साला उपरान्त फकत पांच वरसांनी म्हळ्यार १२ जानेवारी १८६३ हो तांचो जल्मदीस.

त्याग आनी सेवा हांकांच स्वामींनीं हिंदुस्थानाचीं राष्ट्रीय उद्दिष्टां मानिल्लें. त्या उद्दिष्टांचें म्हत्व जाणून घेवन हजारांनी तरण्या दादल्यावायलांनी गरीब लोकांची सेवा करपाखातीर फुडें सरूंक जाय अशें तांकां दिसतालें.

विश्वधर्म परिशदेखातीर स्वामीजी, अमेरिकेक गेले. थंय तांणी हिन्दुधर्माचेर जायतीं उलोवपां केलीं. मायदेशाक पावले उपरान्त तांणी कोलंबो सावन आल्मोडा मेरेन यात्रा केली. ती खरीखुरी दिग्विजय यात्रा आशिल्ली.

अध्यात्म्य नासत जाल्यार धर्म प्राण वगडावन बसता हें विवेकानंदांनी पारखिल्लें. तांकां अशेंय दिसलें की गुहेंत बसून अध्यात्माचें चिंतन केल्यार परलोकाची साधना एक वेळ जायत पूण धर्म जागृतायेचें काम करपाचें आसत जाल्यार मात तें लोकांकडेन, हीन, दीन, पतीत अशा दरिद्री नारायणाकडेन एकरूप जावन, तांची सेवा करूनच जावंक पावतलें.

१८५७ वरसा उपरान्त राष्ट्रांत एके तरेचें निराशेचें सांवट पसरिल्लें. राष्ट्र खासा आपणाली शक्तच वगडावन बशिल्लें. आमची राष्ट्रीय जीण असंघटीत, दुबळी आनी खीणवीर्य जाल्ली. अशे हे परिस्थितींत धर्माच्या अणभवाच्या पांयाचेर संस्कृतायेंत नवी जीण ओतूंक सोदपी, शिकपांत राष्ट्रीयताय हाडूंक पळोवपी आनी अुद्देग-धंद्यांवाटयां आस्पती अवदसा पयस सारपाचो यत्न करपी एक सर्वांगीण जागृताय देशांत अुदेवंक लागली. तिचें मुखेलपण स्वामी विवेकानंद हांच्या हातांत आसलें.

अस्तमतेच्या देशांनी केल्ल्यो सुदारणा पळोवन तांच्या प्रभावान आमचो लोक दिपकून गेल्लो. त्या लोकांची शिस्त आनी वेवस्ता तसोच तांचो वेपार हांकां लागून आमची हार जाल्ली. शिक्षणा-खातीर विश्वविद्यालयांची थापणूक जाल्ली आनी आमी आमचो आत्मविस्वास वगडावन बशिल्ले. अशा वेळार स्वामी विवेकानंदान अुद्देत आनी अस्तेंतचो पुराय इतिहास समजून घेवन, ताचेर खोलायेन चिंतप करून एक अज्ञात संन्याशी म्हूण आख्या भारतवर्षाची यात्रा करून भारतमांयच्या आत्म्याचो साक्षात्कार करून घेतलो. अशे हे यात्रेंत तांणी मान अपमान सोंसले. गरिबांचे भितोडेंतली भाकरी खाली, तशेंच हिन्दू, मुसलमान क्रिस्तांव अशे तरेचो कसलोच भेद मनाक आफडूंक लेगीत दिलोना. आनी नखलामी जाका म्हणूं येत अशे सद्धेन भारतमांयचे आत्मशक्तीची वळख करून दिवपाचें म्हान आनी अप्रूप कार्य तांणी करून दाखयलें. ‘The patriot saint of India’ म्हळ्यार ‘भारताचो देशभक्त संत’ ह्या उतरांनी लोकमान्य टिळकांनी स्वामी विवेकानंदाचो गौरव केल्लो आसा. अध्यात्मिक भारताचे उज्वळ अशे अध्यात्मिक संस्कृतायेचे स्वामीचो

स्वामिजी आशिल्ली एक पवित्र विभूती. तांची खरी वेदना आशिल्ली ती म्हळ्यार मनीस; पुरत्यांत, अडचणींनी अडिल्लो, दुख्खांत गांजिल्लो गरीबधाटो मनीस. तांच्याच उतरांनी मांडिल्ले तांचे हें तत्वज्ञान :- म्हाका परतो परतो जल्म प्राप्त जावंचो आनी असंख्य दुख्खां भोगपांची म्हजेर परिस्थिती येवंची की जिका लागून हांव त्या एकल्या एकमुच्या देवाची, सगळे आत्मे एकठांय केल्यार जंय तो दिमतलो ताजी म्हाका पुजा करूंक मेळटली. ते भायर म्हजो देव म्हळ्यार जो दोशोविरयत न्हय, जो दरिद्री आसा आनी जो सगळे जातकुळयेंत आनी पोट कुळयेंत गरिबांत गरीब आसा, अशा त्या देवाची पुजा करून, म्हजो हेत म्हाका माध्य करूंक येतलो.' मनीसजातिची सेवा करपाखातिरच तांणी रामकृष्ण मिशनची स्थापना केली.

ते फुडें म्हण्टाले, ह्या पातकाचें परिमार्जन करपाखातीर तरण्या लोकांनी संघटना करून ह्या गरीब भौसाक वयर काडपाखातीर शक्त पणाक लावंक जाय. आनी रेमकोणांतल्यान वयर काडून तांचो उद्धार करूंक जाय. गरिबी, अज्ञान आनी जातिच्या जुलमाक लागून तांच्या वांट्याक पशूची जीण आयल्या. ती ना करून तांकां तांच्या अस्तित्वाची जाणवीक करून दिवंक जाय. 'रुठान, जागे जायात !' हो आशिल्लो तांकां स्वामीचो अूलो. कश्ट करपी हिंदुस्थानचें हें भौस म्हळ्यार एक निजी शक्त. तिचो बरे भशेन अदरगत केल्यार देशाचो फुडार उजळ जावन ताका बरे दीस येतले अशें तांकां दिसतालें, आनी हे खातिरच हिंदुस्थान देशाची परती बांदणी करपाच्या कामांत तरनाट्यांनी वांटो घेवंचो म्हूण ते तांकां सदां घालतात. दुसऱ्या देशाचें दोळे धापून केल्लें अनुकरण तांकां मान्य नासलें. हिंदुस्थानाची उदरगत करपाची जाल्यार ताणें ती आपल्या मार्गान करपाची अशें तांचें सांगणें आशिल्लें.

एत्रीक नदरेन देश कितलोय फुडें सरलो तरीय थंयच्या मनशाचें नितीक बळगें वाडलेवगर देश खऱ्या अर्थान बलिश्ट जावंक पावना. राजकी नदरेन तो कितलोय घटमूट आमलो तरीय थंयचो लोक बरो नामत जाल्यार तो देश टिकप म्हा कठीण अशें तांकां दिसतालें.

विश्वधर्म परिशदेखातीर स्वामोजी अमेरिकेक गेले तेन्ना तांची पिराय फकत ३० वर्सा आशिल्ली. अमेरिकेसावन परते येतना ताणी फ्रान्स, ब्रिटन वी देशांक भेट दिली. थंय तांची हिन्दुधर्माचेर जायतीं अलोवपां जालीं मायदेशाक पावले उपरान्त तांणी कोलंबो सावन आल्मोडा मेरेन यात्रा केली ती खरीखुरी दिश्विजय यात्राच आशिल्ली.

युरोप अमेरिकेंतल्यान तांकां तशें कांयच धन हाडूक मेळ्ळेंना पूण तांकां थंयचे निश्ठावान शिश्य मेळ्ळे. ताचीय परिणाम भारतांतल्या लोकमानसाचेर जावंक पावलो. राज्यकर्त्या गोऱ्यांक लोकांनी पळेल्लें. आतां गोरे स्वामीचे शिश्य जातात म्हणपाची गजाल तांचेर परिणाम करपी जावंक पावली. मिशनरी लोकांनी हांगा हिन्दु धर्माचे दोश काडून, एकेंतरेन लोकांचो तेजोवध करून तांकां बाटोवन क्रिस्तांव करपाचें काम चलयल्लें. १८५७ ते १८९७ मेरेनच्या ४० वर्सांत इंग्रजांनी राजकी, समाजीक, शिक्षणीक, अर्थोणीक आनी सांस्कृतीक क्षेत्रांत हिंदुस्थानाक पुरतें निखिल्लें. तांचे आड स्वामी विवेकानंदांनी हो आवाज उठयलो आनी हिन्दु

वेदान्त धर्माचो प्रचार करपी अद्वैतासुम अमेरिकेंत व स्थापन केलो. हें काम प्रतिकात्मक आशिल्लें ताचो परिणाम अस्तमतेकडल्या देशांचेर जालो खरो पूण ताका लागून हिंदुस्थानच्या लोकांचो आत्मविस्वास वाडूंक पावलो ही गजाल कितें ल्हानसान म्हत्वाची न्हय.

विरुडें जाल्या मनाची घुंवळ ना करपाखातीर आत्मविस्वास, स्वाभिमान, निभिडताय, त्याग, वैराग्य आनी निसुवार्थीपण ह्या गुणांचो आदर्श स्वामी विवेकानंदानीच सगळ्यांत पयलीं राष्ट्रांमखार दवरलो. रामकृष्ण परमहंसांच्या पांयामरी बसून तांणी आनी तांच्या गुरुबंधूनी जी अध्यात्मीक प्रेरणा सादिल्ली तिका संघटीत रूप दिवून सेवा आनी प्रचार ह्या मार्गांनी ती संसारभर पातळावपाचो संकल्प स्वामीजींनी केलो. वेदांतांतल्या संप्रदायाक तांणी गौण मानलें. तशेंच ताचेर जाल्ल्या भासाभाशीक व्हडलेंशें म्हत्व दिलें ना वेव्हारीक जिणेंत तांणी सदाचार आनी संतोस हांचेर भर दिलो.

रामकृष्णांवांगडा पयलीं पयलीं स्वामीजींचो वाद जातालो. रामकृष्ण गुरु जाल्यार विवेकानंद शिश्य. रामकृष्णाच्या प्रयाणा-पयलीं दोन दीस आदीं स्वामीजींच्या मनांत विचार आयलो 'आपलो गुरु हो एक म्हापुरुसच पूण हेर ताचे भक्त तांकां जे साक्षात देव मानतात ते बरोबर न्हय?' पूण तो विचार फुडें तसो उरलोना.

१५ ऑगस्ट १८८६ ह्या दिसा रामकृष्ण परमहंसाचें निर्याण जालें. ताका लागून कांय दीस तांच्या शिश्यांची परिस्थिती कठीण जाली. तांचे जिणेंतलो अजुवाडच ना जाल्लो. पूण विवेकानंदांनीं तांची फाटाफूट जावंक दिली ना. आनी फुडें तांणी ताचो एक संघ स्थापन केलो. संघ स्थापना जाले उपरांत सगळ्या गुरुबंधूनी संन्यास दीक्षा घेतली आनी नवीं नांवां धारण केली.

स्वामीजींनीं एके कडेन म्हळां, 'संन्याशांनी रावचें अद्वैता-श्रमांत पूण काम करचें सेवाश्रममार्गानच. विवेकानंदांनी धर्मप्रवण संन्यास चलयलो अशेंच म्हणूंक फाव. नव्यानच जाल्ल्या संन्याश्यांक तांणी सांगले, संन्यासास्त्रमात रावन पोरसांत शाकभाजी रोवपाचें काम करपाचें आनी तेवभशेन मंदिरांत बसून ध्यानय करपाचें. सैनीक जावपाचें आनी सेवकय. हे भशेन नवे तरेचे संन्यासी निर्माण करून विवेकानंदांनी समाज पुरायेन बदल्लाचें आपणालें गुणकार्य सुरू केलें.

अध्यात्म्य नासत जाल्यार धर्म प्राण वगडावन बसता हें विवेकानंदांनी पारखिलें. तांकां अशेंय दिसले की गुहेंत बसून अध्यात्माचें चिंतन केल्यार परलोकाची साधना एक वेळ जाय पूण धर्म-जागृतायेचें काम करपाचें आसत जाल्यार मात तें लोकांकडेन, हीन, दीन, पतीत अशा दरिद्री तारायणाकडेन एकरूप जावन, तांची सेवा करूनच जावंक पावतले.

बंगालांत कालीपुजा आनी पशूंचें बलिदान ही शक्तीची उपासना आशिल्ली. रामकृष्ण परमहंस हे कालीचे उपासक. पूण विवेकानंदांची शक्तीची उपासना वेगळी आशिल्ली. शक्तिचे उपासने-खातीर बाल ब्रह्मचारी हनुमानाचो आदर्श फाव तसो आसा अशें तांकां

दिसलें आनी आपल्या मठांनी रामपुजा तशेंच हनुमानाक मुखार दवरून शक्तिची उपासना करपाचें कार्य तांणी सुरू केलें.

रोटीवेटिचे शिमेंत जिरखल्लो आनी जातिच्या अूचनीच-तायेक सर्वस्व मानपी हिन्दूधर्म कोणाचोच आदर प्राप्त करूंक पावचोना अशें तांकां दिसतालें. खावपा-पियेवपाच्या विधीनिशेदांकच जाणें अदीक म्हत्व दिलां त्या धर्माक रांदेचेकडेंतलो धर्म म्हळ्यार Kitchen Religion अशें नांव दिवन ताचेपसून पयम रावपाची विवेकानंदांनी शिटकावणी दिली. अद्वैतवादी तत्वज्ञानांतल्यान प्रकट जावपी वेदान्त धर्म होच खरो हिंदू धर्म अशेंच तांणी सांगलें. सदाचार, भक्ती, सेवावृत्ती, मनीसपण, निर्भयनाय, तेजिश्ठपण आनी समन्वय करपी उदारताय हांच्याच एकठांवाक तांणी खरो हिंदू धर्म म्हळां.

समाजीक सुधारणेचें कार्य धर्माची अखटाय करून जायना तर धर्मापासून प्रेरणा घेवनच जावंक पावता ह्या सिद्धांताची वळख पयलीं विवेकानंदांनी करून दिली. अस्लाम, यहूदी, ख्रिस्ती बी लोकांक जे हिन्दुधर्माचे दुस्मान मानताले, तांची नदर निवळावपाचें काम विवेकानंदांनीच केलें. हिन्दू धर्माचे जागृतायेवांगडाच हेर धर्मांमखार स्वामीजी नतमस्तक जाले तें भारतीय समाजाच्या हिताचे नदरेनूच. सगळ्या धर्मांक तांणी आपणाली सद्भा ओंपली. इतलेंच न्हय जाल्यार ज्या धर्माचो मुखेल दीम आसतालो त्या दिसा आस्त्रमांतले अुपासनेंत बदल जातालो ख्रिसमसच्या दिसा रामकृष्ण परमहंसाच्या चित्रांत विवेकानंद येशू ख्रिस्ताक पळेताले. रामकृष्णान सगळे धर्म खरे मानले. तीच गजाल विवेकानंदांची. गांधीनय तेंच केलें. सगळ्या धर्माची प्रार्थना म्हणून सर्व-धर्मसमभाव वाडयलो. थिओसॉफीचो सर्व-धर्म समभाव स्वामींनी पुरायेन आपणायल्लो.

स्वामी विवेकानंदांच्या लेखनाचो आनी कार्याचो प्रभाव श्री. अरविंद आनी महात्मा गांधी ह्या युगनेत्यांचेर जाल्लो. तांचे संबंदान गांधीजी म्हणटात : 'I have gone through his works very thoroughly and after having gone through them, the love that I had for my country became a thousand fold.'

कविवर्य रवीन्द्रनाथ, योगी अरविंद आनी महात्मा गांधी ह्या म्हापुरसांची वाड स्वामी विवेकानंद हांणी निर्माण केल्ल्या वातावरणांतच जावंक पाविल्ली हें आमी ध्यानांत दवरूंक जाय. येद्या ह्या म्हान वेदान्तमार्गी राष्ट्रसंतान पिरायेच्या अवध्या ३९ वर्सांचेर आपणालें जिणे कार्य मोपयलें. ४ जुलय १९०२ ह्या दिसा राती वेळार बेलूर मठांत तांणी देहत्याग केलो. तांकां अर्गा ओंपतना कविवर्य रवीन्द्रनाथ म्हणटात : 'Vivekananda's gospel marked the awakening of man in his fullness and that is why it inspired our youth to the diverse courses of liberation through work and sacrifice.'

फुटके सपन

— अच्युत तोटेकार

‘तुजें आतां लग्नाचें वय जालें. आई जावं दादा कांय विचार करिना?’ बांकीन प्रेमाक विचारलें.

‘करतात. पूण आमची परिस्थिती’... प्रेमा अकस्मात थांबलें.

‘समजलें तुमी न्हवरेकाराचे हावेस पुरोवंक शकनात.’ कांय वेळ थांबले उपरान्त तिणें म्हळें, ‘तूं हुसको करूं नाका. मेळटलो कोणूय तरी.’ प्रेमाच्या मनांत थोडिशीं आशेचीं कीर्णां फाकारलीं.

० ० ०

‘हो इतलो ल्हान स्वेटर कोणाखातीर?’ वावराडेन हांमंत विचारलें. ‘कोणाखातीर म्हणचे...? केन्नातरी गरज पडटली...’ अिल्लेशें लजत सकले मानेन प्रेमान जाप दिली.

‘गरज?’ वावराडी फकाणां केल्लीवरी खूप हांसली... परती... परती...

‘कितें तूं म्हजीं फकाणां करता गे?’

‘ना.’

‘मागीर?’

‘तुका त्या स्वेटराची गरजूच लागची ना.’

स

गीत तीन फावटी धावेक बसून नापास जालें तेन्ना प्रेमा सामकें निशेलें. रिझल्ट आयकनाफुडें ताणें जेवण सोडून घरांत आपणाक कोडून घेतलें. आनी रड रड रडलें...

हे गजालीन बापायन तर भार आयिल्ले-वरी घर माथ्यार घेतलें. प्रेमान केल्ल्या प्रयत्नांचो विचार करी नासतना तोंडाक येता ती अुतरां तो अुलोवंक लागलो.

‘येदी व्होडली घोडी जाली, पूण धावी पास जावपाची अक्कल ना. फाल्यां लग्नाक अुबें केलें जाल्यार सांगप कितें... धावी

नापास म्हण? पास जाल्लें जाल्यार उजळ तोंडान सांगपाक जानालें. पूण आतां हें काळें तोंड दाखोवपाक लेगीत सुवात ना.’

परती परती येवपी हीं अुतरां आयकून प्रेमाच्या काळजाक धाव पडटाले. दुख चड जागें जातालें. त्या मानान आधीं खूप समजिकायेची. रडपी प्रेमाक लागीं घेवन तिणें मायेच्या पाखांची शितळसाण दिली.

‘तुवें खूप अभ्यास केलो. पूण नशीब धड न्हय ताका तूं कितें करतलें? पास जावप म्हळ्यार ‘सोतें’ फुटप. तूं आनीक अेक फावट परिक्षा दिशी जाल्यार...’

‘-माका आओ. तीन खेपो लज काडून

घेतली. चवथो खेप नाका. म्हाका धीर ना. दुसरें कितेंय सांगात. गोठ्यांत शेण भरीन... कुळागरांत शिपीन .. पूण बाप्पाक म्हाका अशें अुतरांनी चांचोंव नाका म्हण सांग.’

अुल्यतना बांद फुटून अुदक व्हांवचें तशे प्रेमाचे अुमाळे काळीज फोडून भायर पडपाक लागले. भरिल्ल्या गळ्यान आनीन म्हळें.

‘भियोंव नाका. धीर धर. आतां पुस्तकी शिक्षणान नामना मेळटाशी ना... आनिकूय जायतीं कामां आसात. यवजुंया....’

प्रेमाचो बापूय कितेंय निमित्त सोदून ताका तोकासांवां करपाची भाशा अुलोवपाक लागलो. पूण आनीनूच ताका आळाबंद हाडलो.

‘प्रेमा कितें अितलें वाडलेंय ना. आनी माथ्यानूय फुकट गेल्लें ना. ताची काळजी हांव घेता.’ आईन सांगलें. आनी वासपूस करून दुसऱ्या दिसा प्रेमाचें नांव शिवण क्लामीत घालें. आपल्यो कांय अिश्टीणी क्लामाक वतात तें आयकून प्रेमाकूय मातशी अुमेद आयली.

कलाबाजी वयावेली आसली. घरांतूच क्लास घेताली. भरपाचें, शिवपाचें, कपड्याच्यो बाकल्यो बी तयार करच्यो अशी खूप कामां शिकयताली. तिका तीन चार म्हयन्यांची धूव आसली. गोरी गोरी आनी गुबगुबीत. तिचो घरकार खंयतरी सिविस करतालो. आपले धाकटुले पिकीक सांबाळटां, सांबाळटां विद्यार्थिनीक ती शिकयताली.

पंदरा दिसांभितर तिचो प्रेमाचेर खूप मोग बसलो. ती जें शिकयताली तें प्रेमा रोकडेंच आपणायतालें. थोड्या दिसांभितर तुवाले विणप, चिरयो भरप बी कामां तें शिकलें. विंगड विंगड डिजायन. आकर्शक तशेच सुंदर. प्रेमा आनी कलाबाजी हांचेभितर वयाचें व्हडलेशें अंतर नाशिल्ल्यान प्रेमाच्या कवतुकावांगडा बाजी मस्कऱ्योय करताली. विशय चडकरून मोग आनी लग्न होच आसतालो. लग्नाचो विशय येतकूच प्रेमाच्या चेऱ्याचो चूर जातालो. तो पळोवपाक सगल्यांक मजा दिताली.

अक दीस प्रेमान विणिल्लो तुवालो पळोवन बाकीन म्हळें—

‘प्रेमा, हो तुवालो तुज्या लग्नाचे मदलशेंत सोवून दिसतलो.’

कलासांतल्यो सगल्यो चलयो कितकितल्यो. शेजरा बशिल्ले अकेलेन प्रेमाक ल्हवूच चिमटो काडलो जाल्यार दुसरेन खाकेंत बोट रोमून कातकुतल्यो केल्यो. मागीर हांसपाचें कारजें अुसळ्ळें.

दोन वर्सां अखंड परिस्रम घेवन प्रेमा खूपश्यो कला कुसरी शिकलें. शिवण भरपाच्या कामा अुपरांत लंगटाच्यो तरेकवार बावल्यो करपाकूय शिकलें. तुवाले, चिरयो स्वेटरांची तर रास पडली. कांय विद्यार्थिनी शिकप अर्द्यार सोडून लग्न जावनूय गेल्यो. पूण प्रेमा नवेनवे डिजायन स्वता करपाक लागलें अेक दीम कलाबाकीन म्हळें—

‘आतां तूं म्हजेपरस बरें काम करता. हांवें तुका शिकोवपाचें कायच अुरूंक ना. तूं निमणी परिक्षा दी.’

प्रेमान परिक्षा दिली. केंद्रांत तें पयलें आयलें. ताका सर्टिफिकेट मेळ्ळें आनी भौमानूय जालो. तेन्नाच्यान प्रेमा घरा बसून कांय आपलें आनी थोडें लोकांचेंय काम करून दिवपाक लागलें कलाबाओ अेक दीस स्वता प्रेमागेर आयली आनी म्हळें—

‘तूं हांगा बसून काम करता तें आमगेर यो. तुजें काम करतना, आमगेर येवपी चलयोंकूय तूं शिकयशी.’

अितलें सांगून ती रावली ना. प्रेमाचे आजीलागीं तिणें ताची मागणी केली. आनीन रोकडोच ह्यकार दिलो.

दुसऱ्या दिसापासून सांजच्या दोन वरां खातीर प्रेमा कलाबाओगेर वचूंक लागलें. तेन्नाच्यान प्रेमाचे बाजीलागीं अिस्टीण म्हण दाट संबंद चलूंक लागले. अेक दीस बेकार वेळ पळोवन बाकीन प्रेमाक विचारलें.

‘तुजें आतां लग्नाचें वय जालें. आजी जावं दादा कांय विचार करिना?’

‘करतात... पूण आमची परिस्थिती...’

प्रेमा अकस्मात थांबलें.

‘समजलें. तुमी न्हवरेकाराचे हावेस

पुरोवंक शकनात.’ कांय वेळ थांबले अुपरांत तिणें म्हळें ‘तूं इमको करूंक नाका. मेळटलो कोणूय तरी!’

प्रेमाच्या मनांत थोडिशो आशेचीं किर्ण फाकारलीं.

‘आरे, म्हजें पिकी न्हिदलां. नाणींय आयज आपणाक येवपाक अुशीर जातलो म्हळां. तूं म्हजें मातशें काम करशी?’ बाकीन विचारलें.

‘म्हज्यान जाता जाल्यार जरूर करीन. कितें करपाचें आसा?’

‘व्होडलें कांय ना. ह्या पिकीक दूद हाडपाचें आसा. तूं ह्या पिकीक मातशें सांबाळशी? हांव शेजरा वचून रोखडें दूद घेवन येतां.’ पिकीक प्रेमाच्या हातांत दितना बाकीन म्हळें आनी ती गेली.

पिकीक दोनूय हातांर अुदारें घेवन ताचें मुख नियाळीत प्रेमान मनांत म्हळें. ‘कितलें नाजूक आनी गोमटें आसा. ताच्या आंगार आशिल्लो स्वेटर बाकीनूच विणिल्लो आसत.’ प्रेमान ताचें हात सांसपिले. गालाक गाल घसटून घेतले. गळ्याकडेन कवटाळून धरलें. आनी मागीर ओठांचे अुम्यार अुमे...!

ओठांचो स्पर्श जायनाफुडें पिकींत कसलें चैतन्य जागें जालें कोण जाणां, ताच्या ओठांची अुगडझांप जावपाक लागली. मदीच अेकाद्रो हुडको... प्रेमान पिकीक हातार झोपयो दिल्यो... पटापट अुमे घेतले... तोंडान तरेनरेचे आवाज काडून पळयलें पूण...

प्रेमा ताचेर जितलो मोगाचो पावस घालतालें तितलें पिकी चाळवतालें... रडप वाडटालें. प्रेमाक कळनासलें आपूण जितली अपुरबाय करतां तितलें तें चाळवता. चड चड चाळवता.

थोड्या वेळाअुपरांत प्रेमाक कळ्ळें. बाजी दूद हाडपाक गेल्या. पिकी भुकेलां जांतलें. आपणें ताची भूक चाळोवन घाली. ताच्या ओठांची अुगड-झांप जाताली ताचो अर्थ? ... भुकेबगर दुसरो कसलो जातलो?... आनी हाका कारण हांव... हय... हांवूच...!

प्रेमान भायल्या दारांत येवन पयस मेरेन पळयलें. पूण बाजी दिसली ना. पिकीचें

रडप थांबलें ना. तें थांबोवपाचे जितले यत्न केले तितलेय फुकट गेले. रडटना पिकीचे अघाशी ओंठ मदीं मदीं असअुसताले. प्रेमाक तांचो अर्थ कळ्ळो. ते स्तनपाबाखातीर आशिल्ले. पूण आवयबगर ते कोण तृप्त करीत?

खूबच वेळ गेलो. बाजीचो पत्तो ना आनी हेवटेन पिकीचो आकांत थांबना. हात-पांय झाडीत आसा तितलो फोस करून पिकी आडडतालें.

‘अेकाद्रो आळास परतून पिकीची सुद्ध गेल्यार? न्हय. हांवें ताचे ओंठ चुमपाचे न्हय.’ प्रेमाक दिसलें.

पिकीक कवटाळून धरून प्रेमान पडवें-तल्यान राहो घरामेरेन खूप फावटी घाल्यो. दर वेळार बाजीचे वाटे वटेन पळयलें. पूण बाजी नाशिल्ली.... पिकीचो जीव गळ्यांत चडटालो. अकस्मात प्रेमाचे तकलेंत अेक ल्हार अुदेलें. तशें तें बेगीबेगीन भितल्ले कुडींत गेलें. पोलको वयर काडून हड्डें अकतें केलें आनी ताका आपलीं थानां चोखपाक दिलीं पिकी थप्प करून रडपाचें थामलें. पूण तेन्नाच, केन्ना अणभव घेवं नाशिल्ली संवेदना प्रेमाच्या सगल्या आंगांतल्यान अचकीत अुमळ्ळी... ताची सुद्ध भेरेली... ते अनवळखी सुखाचो अणभव घेतना आपणें कितें चलयलां तें लेगीत विसरून गेलें.

‘प्रेमा’ भायल्यान बाजीचो अुलो कानार पडलो. ताणें पिकीक काडलें. पोलको ठाक-ठीक केलो. आनी पिकीक बाजी सुवादीन करून धडधडटें काळीज घेवन घराकडेन धांव मारली.

अुपरांत प्रेमा जेन्ना जेन्ना पिकीक धरतालें तेन्ना तेन्ना ताची आवयपणाची संवेदना अंतर्मनांत फुटून येताली. पूण ती भूक भागोवपाची संद परती आयली ना. मव अुसळटालें. पूण तें तृप्त करपाचो मार्ग म्हळ्यार आपलें भुरगें आसून. आनी तेखातीर आवय जावप...!

प्रेमा बाजीगेर वचपाक साडी न्हेसलें. नवो व्हावज घालो. झरझरीत हातांनी केंस बांदून घेतले. आनी हारशामुखार आयलें. ल्हवूच पावडर मात्शीशी तोंडार फांसली. कुकमाची तिकली कपलाक चिकटायली.

आनी बटमोगरें माळपाक दोनूय हात फाटल्यान व्हेले... आनी ह्या बोवाळांत ताच्या खांद्यावेलो पदर निसरून सकयल पडलो...

अितले दीस तें आपल्या देहाक पळयतालें. तांतूंत ताका अदीकचाराचें कितें दिसलें ना... पूण आयज अंके वेगळे नदरेन पळयलें... आपूण पुराय आंगलटीन भरून आयलां. अुंचायूय वरी वाडल्या. गरजेपरस थानांक चडूच अुबार आयला... तोंडार अंक हसक्याची नुरा चडल्या. हांव आवय जातलें? आमी केन्ना केन्ना लग्नाची खबर काडटाली. पूण दादा... ? ताणें निसरल्लेलो पदर सारको गुठलावन घेतलो आनी वचूक परतलें.

‘प्रेमा, राव. म्हाका तुजेलागीं कितें अुलोवंक जाय.’ दादाचो आवाज आयलो.

‘म्हाका बायीगेर वचून येवपाक जाय आशिल्लें.’ प्रेमान आडखळत म्हळें.

‘पूण म्हाका तुजेकडेन कितें म्हत्वाचें अुलोवपाक जाय.’

प्रेमा भियेलें. त्या दिसाची खबर कोणें पळयली जायत ? प्रेमा मान सकयल करून वोग्यी अुवें रावलें.

‘आयज घरा राव प्रेमा. तुका पळोवपाक कोण येवपाचो आसा.’

‘म्हाका पळोवपाक ?’

‘हय. केन्ना येवपी न्हय असो योग... तूं लग्न जातलें मू... ?’

प्रेमाच्या मनातलें भंय गेलें. बापायच्या प्रस्नान पिकीक आंगार धरून खेळयल्याचो अुगडास मनाक आफडून गेलो. बायीगेर वचपाचें रद्द केलें. आनी घरांत बसून अितले दीस अर्दो अुरिल्लो तुवालो भरपाक सुरवात केली.

राती तो आयलो. शेजारच्या गजाक घेवन. ताचो पयसुल्लो कोण तरी नात्याचो. देखणो. आंगलटीन प्रेमाक फाव तसो. अिस्टेट सुमाराभायर. सभाव थंड. वाणींत खूपशी गोडसाण. व्यसन कसलेंच ना फकत न्हवऱ्याक नांव दवरपासारकी गजाल अंकूच. दुसरेपणाचो. पदराक अंक चलो, अंक चली. प्रेमाचेर जापसालदारकी अंकूच. ह्या भुरग्यांक सांबाळपाची हे गजालेचे सत्यतेची गवाय

गजान दिली. आनी मान्यताय विचारली.

प्रेमाच्या आमी-दादान आपले भितर चर्चा केली आनी प्रेमाक विचारलें. ‘तुका पसंत आसा ?’

दोन भुरगीं आसा ही गजाल प्रेमाक आडखळपी दिसली. पूण यवजिलें. मत्सर करपाक सवत तर ना. अुरफाटो हो पसंत केलो जाल्यार म्हाकाय पिकीसारकी चली जांव चलो जायत. आमीन प्रेमाक लागीं घेवन मायेमोगान विचारलें.

‘मनापासून सांग. तुका पसंत आसा . ? तुजी मान्यताय आसल्यारूच आमी हयकार दितलीं ...’

प्रेमान हयकार दिलो. आनी थोड्याच दिसांभितर ताणें आनंदाक माळ घालून कुळार सोडून घोवागेर वचपाक पावल अुखल्लें. सामकीं चोवीस वरां सोंपले अुपरांत घोवाच्या-आनंदाच्या घरांत पावल दवरलें.

आनंदान पयलीं सांगून दवरिल्ल्या लोकांनी प्रेमाचें फाव ते रितीन स्वागत केलें. ह्या सुवाळ्यांत आनंदाची नम्रताय आनी प्रेमा-विशीं आदर अुकतो जातालो. आनंदान दोनूय भुरग्यांक प्रेमालागीं व्हरून सांगलें-

‘ही तुमचेखातीर नवी आमी हाडल्या.’ भुरग्यांनी प्रेमाक पळोवन रडत म्हळें. ‘ही आमी आमकां नाका. आमची आमीच आमकां जाय.’

भुरग्यांचीं हीं अुतरां प्रेमाचें काळीज आरपार चिरीत गेलीं. प्रेमा ताका अपुर-बायेन लागीं येवपाक गेलें. पूण तीं हाताक लागलीं ना. तांचो मोग दीसभर वावराडेचेर आनी रात जाली म्हणचे बापायचेर.

लग्ना अुपरांत पयली रात सोंपली तो त्या भुरग्यांभितर वेडिल्ल्या घोवावांगडा. अंकांतवासांत तीं दोनूय भुरगी प्रेमाक अडगळशी जालीं.

ही अंक गजाल सोडली जाल्यार आनंद प्रेमाचेर वरी मोग करतालो. भुरगी न्हिदले अुपरांत जावपी दोंगांच्याय मिलनांत कुस्कुट-भर लेगीत अुणाव अुरनासलो. तृप्त मनान फुडारांत आपणाले कुशींत जल्म घेवपी बाकाचें सपन पळयत प्रेमा दीस सारतालें. जल्माक येवपी बाकाखातीर थोडी तवारीय

रिकाम्या वेळांत तें करतालें.

अंक दीम असोच अंक ल्हानसो स्वेटर विणपाक तें बशिल्लें. स्वेटर विणपाक धुंवतात ते ताचे हात आनी धुस्पत वचपी धागो पळयत वावराडी खूप वेळ अुबी आशिल्ली. थोड्या वेळान ती हांसली आनी प्रेमाक विचारलें, ‘हो अितलो ल्हान स्वेटर कोणाखातीर ?’

‘कोणाखातीर म्हणचे... ? केन्नातरी गरज पडटली...’

अिल्लेंशें लजत सकले मानेन प्रेमान जाप दिली.

‘गरज ?’

वावराडी फकाणां केल्लेवरी खूप हांसली... परती... परती...

‘कितें तूं म्हजीं फकाणां करता गे ?’

‘ना...’

‘मागीर ?’

‘तुका त्या स्वेटराची गरजूच लागची ना.’

‘म्हणचे ?’

मागीर वावराडेन जीं अुतरां ल्हवूच प्रेमाच्या कानार घालीं तीं आयकून प्रेमाक शांकूच बसलो. स्वेटर विणपी हात थांबले. चेरो गंभीर जालो. मागीर दवेश आनी तिरस्कार हांचो झांकळ पातळ्ळो. अंकाद्रो हुंडकोय फुटपाचो. प्रेमान स्वेटर कडेक अुडयलो. आनी हुंडको दावन धरपाखातीर तें कुडींत धांवलें.

‘वयनी, तुका वायट दिसलें ? केलां तें बरें मगे. केन्नाच कटकट ना...’

वावराडी प्रेमाफाटल्यान भितर आयली. प्रेमान भरिल्ल्या आवाजांत सांगलें. ‘तूं चल हांगच्यान. म्हाका आनीक कितेंच सांगूं नाका.’

वावराडी परतली.

भाटांत पासय मारून आनंद घरांत आयलो. भुरगीं शाळेंत गेल्लीं. थोडो रोमान्स करपाचोय वेळ. आनंद थेट कुडींत गेलो. प्रेमा तोंड धांपून घेवन रडटालें. आनंद अजापान धुस्पलो. लागीं वचून मोव आवाजांत ताणें म्हळें-

‘रडपाक कितें जालां ?’

(पान २६ पळयात)

मकरसंक्रांत

— प्रा. सुमन सामंत

मकरसंक्रांत हो सैमाचो सण-सैमाचो उत्सव.

मकरसंक्रांती दिसा सूर्य बारा राशींभितरल्या धाव्या मकरराशींत वता आनी ताकाच आमी मकर संक्रमण अशें म्हणटांत. सूर्यांत दक्षीण दिशेच्या बंधनांतल्यान मुक्त जावप आनी ल्हवू ल्हवू करून दिसांत व्हड जावप आनी रातीन ल्हान जावप हें सगळें सूर्याच्या मकर राशींतल्या प्रवेशाचेर अवलंबून आसता. आनी होच दीस मकरसंक्रांत सबंद देशांत व्हडल्या दबाज्यान मनयतात.

मकरसंक्रांतीचो सण तीळ-गुळाचो उत्सव म्हण मनयतात. तीळ ही स्नेहाची-मोगाची-इश्टागतिची कुरू. तीळ ही अखंड स्नीग्धतेची-शांतीची निशाणी. गोडांत मधुरताय निर्माण करपाखातीर एकामेकांलागीं मोगाचे भावनेन पळोवचें हे खातीर संक्रांतीचो उत्सव आसता. ह्या दिसा मनीसपणाची जोत मासणाची दवरपाचो यत्न जण एकलो करतलो म्हणपाचो सगळ्यांनी मनापासून नितशेच करूंक जाय.

ति लाडलाडवांचो जावं तिलगुळाचो बोवाळ सुरू जालो की म्हणपाचें संक्रांत आयली. जालो बायलांचो बोवाळ सुरू. शारांनी हो बोवाळ दोळ्यांक दिसना. कित्याक, थंय आसता सदचोच बोवाळ. पूण गांवगिऱ्या वाठारांत वचात, तीच आसता एक पर्वणी. एक वर्सांतले अशें एक कारण की जाका लागून बायळो बरी बरी घडयेची मुस्तायकी घालून भोंविली दिसतात. ह्या दिसांनी हवामान आसता खुबच खोसदिणें. दिसाचें भोंवतना ना ताप-ना हूम. थंडायेचीं ल्हारां अचळय आंगाक आफडोत मनाक प्रफुल्लित करीत आसतात.

मकरसंक्रांत हो सैमाचो सण, सैमाचो उत्सव. शास्त्रीक भाशेंत संक्रांत म्हळ्यार कितें तें सांगपाचें जाल्यार सूर्याचें एके राशींतल्यान दुसरे राशींत वचप. सूर्य म्हयन्यागणीक एक फावट एके राशीघरांतल्यान दुसऱ्या राशीघरांत वता. एका वर्सांत बारा

राशिंचो आसपाव जाता. ह्यो बारा राशी म्हळ्यार सूर्याच्या निजाचे गतिच्यो बारा सुवाती. मेष, वृषभ, मिथून, कर्क, शींव, कन्या, तूळ, वृश्चिक, धनु, मकर, कुंभ आनी मीन हीं तांचीं नांवां. मकरसंक्राते दिसा सूर्य ह्या राशींभितरल्या धाव्या मकर राशींत वता आनी ताकाच आमी मकर संक्रमण अशें म्हणटांत. अशेभशेन सूर्याचीं वर्साभितर बारा संक्रमणां जातात. तो बारा राशींतल्यान वतासो दिसता मनवी जीवनाच्या परिणामाचे नदरेंतल्यान सूर्याचीं कर्क, आनी मकर हीं दोन संक्रमणां म्हत्वाचीं आसतात. आषाढ, श्रावण, भाद्रपद, आश्विन, कार्तिक, मार्गशीर्ष, ह्या म्हयन्यांत सूर्य कर्क राशी भितरल्यान वता तेन्ना राती दिसपट्ट्यो इल्ल्यो इल्ल्यो करून वाडत वतात आनी दीस ल्हान जायत आसतात. हाकालागून पृथ्वीचेर सूर्याच्या वताचीं किरणां तिरपीं पडिल्ल्यान रखरखीत नासतात. सगळेकडेन सैमाभितर एकेतरीची न्हिदेची झांक दिसता. आनी सगळे चराचर प्राणिमात्र खुशालकायेन मुस्त जाल्ले आसतात. अशावेळार शियाच्या कुडकुड्यांत मुंगरिल्ले आसतानाच सूर्याच्या दक्षिणेकडल्या संक्रमणाची पूर्वताय जाता. आनी आयच्या ह्या मकरसंक्रातेच्या दिसामावन सूर्य उत्तर दिशेकडेन वचपाक सुरवात करता. सूर्याच्या वताची तीव्रताय इल्लीइल्ली वाडूंक लागता आनी दिसाचो सूर्य चडांत चड वेळ हे भूयेचेर रावता. आनी रातीचो आतांमेरेन आशिल्लो शेक, इल्लो इल्लो करून उणो जावपाक लागता. सूर्यांत दक्षिण दिशेच्या बंधनांतल्यान मुक्त जावप आनी ल्हवू ल्हवू करून दिसांत व्हड जावप आनी रातीन ल्हान जावप हें सगळें सूर्याच्या मकर राशींतल्या प्रवेशाचेर अवलंबून आसता. आनी होच दीस मकरसंक्रांत सबंद देशांत व्हडल्या दबाज्यान मनयतात.

मकरसंक्रांतीची थारिल्ली अशी एक तीथ ना. खूब फावटी ती पौशांतल्या शुद्ध त्रयोदशी दिसा ना जाल्यार चतुर्दशीक येता. हो दीस म्हळ्यार वोतान शियार मेळयल्लें जैत-दिसान रातीर मेळयल्लें जैत. एखाद्री व्हडली व्यक्ती आपल्या सहवासांतले व्यक्तीची जीण पुराय बदलून उडयता, तशेंच सैमय मनशाच्या मनार, मनशाच्या राहणीमानार, ताच्या आदर्शाक, ताचे समाजीक जीणेर परिणाम घडयता. ताका देख म्हळ्यार हें मकर संक्रमण. निसर्गाभितर यौवनाचो रूतुराय वसंत हाचें मुखार आगमन जावपाचें आसता. ताच्या येवकाराची तयारी करपाखातीर फळां, फुलां, गुल्ल जावन अन्हासी मनान मुखार सरपाक लागतात. सवण्यांचीं पितां, कोगळिचे उले, आंब्याच्या चंवराचो सुगंध, आनी भोवच नेटान धांवपी वारो हे सगळे सैमा भितरले बदल मानवी मनाक उचंबळायतात आनी नवे खोशयेन, नव्या उत्पाहान मुखार वचपाक जाय हाची जाणविकाय ह्या दिसाच्यान दिवंक लागतात.

पुराणांत एक काणी आसा. संक्रांती नांवाची एक देवता आसता. हे देवतेन संकरासूर नावाच्या एका राखेसाक जितें मारिल्लें. ही संक्रांती देवता दर वर्मान्तरांतरांच्या वाहनांचेर वसून येता. हे देवतेचें मूळ बाहन म्हळ्यार हत्ती. आनी उपवाहन म्हळ्यार गाडव. तिची वर्सांय तरेकवार आसतात. केन्ना ती तरणाठी जावन येता, तर केन्ना पोक्त जावन ना जाल्यार केन्ना केन्ना ती जाणटेली

बायल जावन येता. ज्यो ज्यो गजाली तिका आवडटात त्यो त्यो म्हारग जायत वतात असो एक समज लोक करतात. तिचीं हीं दर वर्साचीं रुपडीं आनी तिचीं वाहनां पळोवन, ज्योतिशी वर्साचें भविश्य सांगतात. संक्रांती देवतेच्या अशा ह्या येवपाक लागून संक्रांत येवप-म्हळचार अरिष्ट येवप अशा अर्थाची म्हण आमच्या उलोवपांत येता. आमी साहित्यांत तरचो त्या अर्थान वापर करतात. धर्माच्या संस्कारांक पाळो दिवपी आमचे परंपरावादी लोक ह्या दिसा पवित्र न्हंयेंन ना जाल्यार तीर्याच्या वाठारांत न्हावपाखातीर वतात. पवित्र न्हंयेंत न्हावपान, ना जाल्यार दर्या वचून न्हावपान पाप ना जाता असो ह्या लोकांचो समज आसा. गंगा, यमुना ह्या व्हडल्या न्हंयांच्या संगमाकडल्या प्रयाग इथार ह्या दिसा लाखांनी लोक न्हाणां करून पापापासून मुक्त जातात आनी पावन जावन आपणें पूण्य जोडलें हाचें समाधान मानतात.

सक्रांती दिसा तिळाक चड म्हत्व आसा. सगल्या धान्यां-भितर तिळाचें पीक चड येता अशें म्हणटात. ताका लागूनच ह्या दिसा न्हाले उपरांत लोक घरच्या देवाक आनी ग्रामदेवतेक तीळ आनी तांदूळ ओंपतात. न्हावपाच्या वेळार तीळ कुटप आनी तिळाचें उदक करून आंगाक सारोवपाची चालय कांय वाठारांनी दिसून येता. तीळ दान दिवप, तीळ तर्पण करप, तिळाचे लाडू देवाक आनी लोकांक वांटप, खामा तीळ खावप असल्यो गजाली ह्या दिसा करतात. तीळपात्र दान हो मकरसंक्रांत ह्या सणाचो विशेष आसा. हे विशीं एक मंत्र आसा.

देव देव जगन्नाथ वाळीतार्थ फलप्रद

तिलपात्रं प्रदास्यामि तवांगे संस्थितो अहम् '

इत्सा फलप्राप्ती करपाखातीर सैम निर्माण करपी देवाक हांव तिलपात्र दान दितां. तिळा येदी वारिकशी वस्त दिवन हो मंत्र म्हणटकच परमेश्वर प्रसन्न जावन वश जाता आनी आपूण जी जो इत्सा करतां ती पूर्ण जाता अशें मानपाची चाल आसा. हातुंतल्यानच तीळ-गोड वांटपाची प्रथा समाजांत आयली आसपाक जाय. आनी हे प्रथेन माये मोगाचे वाडी खातीर आपलें आसन लोकमानसांन घट केलें आसूंक जात. मोग आनी माया हांच्या पालवान मानवी समाजाक आमकां जिखपाक येता. मनशान मनशां-वांगडा मनीसपणाचे नदरेन वागप, एकामेकांक मोग दिवप, मोग घेवप ह्या मोगाच्या दिवपा घेवपाचें प्रतीक म्हण मकरसंक्रांतचो सण तीळ-गुळाचो उत्सव म्हण मनयतात. तीळ हा स्नेहाची, मोगाची, इश्टागतिची कुरू. तीळ ही अखंड स्नीग्धतेची-शांतीची निशाणी. गोडांत मधुरताय आसता, गोडसाण आसता. कसलीय आडूक वस्त गोडान रुचीक जाता हो आमचो अणभव. ह्या दिसा तीळ-गूळ एकामेकांक वांटून सगळ्यांचीं तोंडां गोड करतात. तीळ-गूळ घेयात आनी गोड उलयात हो मंत्र होच सण आमकां दिता. ह्या मंत्राच्या आदेशाप्रमाण एकामेकांच्या मोगाची गोडसाण सासणाची घट राखपाचो दृढ निश्चय आमी ह्या दिसा करचो अशी अपेक्षा आसता. आमचे मदले भेदभाव, हेवेदावे, सुवार्थ, दुस्मानकाय, कुटुंबांत तशेंच समाजीक जीवनांत कोडवामाण निर्माण करतात.

कांयच कारण नासताना ही कोडवामाण झगडीं झुजां आनी यादवी निर्माण करतात आनी मनशाचे आनी समाजाचे जिणेंतली स्वस्तताय ना करता. समाजांत स्वस्तताय निर्माण करपाखातीर एकामेकां लागीं मोगाचे भावनेन पळोवपाक जाय. हो स्नेहभाव, हो मनीस पणाची जोत सासणाची दवरपाचो यत्न जण एकान करपाक जाय. हेच खातीर वेदांतल्या एका मंत्राचो हांगा उवेख केलेवगर रावंक नज-

मित्रस्य मा चक्षुषा सर्वाणि भूतानि समीक्षन्ताम्

मित्रस्याहं चक्षुषा सर्वाणि भूतानी समीक्षे

● सगल्या प्राणिमात्रांनी म्हजेर मैत्रीचे, स्नेहाचे नदरेन पळोवंक जाय अशी म्हजी इत्सा आसल्यार म्हाकाय प्राणिमात्रांकडेन मित्रत्वाचे, इश्टागतिचे नदरेन पळोवंक येवपाक जाय. ज्या लोकांचेर आमी वागशिवावरी गुरगुरतात, जांचे विशीं आमच्या मनांत दुस्मानकाय आसा ती मिटोवपाचें कार्य करपाखातीर थोड्याच सणांभितरलो संक्रांत हो एक सण. मोगाचो गोडसाण जात-पात-कात हांच्यो वण्टी मानिना, तो त्यो सगल्यो तोडटा आनी एकचार घडोवपाच्या कार्याक सुरवात करता. काजूबियो, बदाम, पिस्ते वेलची, लवंगां. ह्या जिनसांक साकरेच्या पाकांत घोळोवन ताचेर कांट्यांची कलाकुसर हाडपी बायलो, तीळ-गुळान कुटुंबातलो गोडवो सासणांचो दवरपाक सोदतात. इश्टागत वाडोवपी आनी इश्टागतीखातीर सगल्या समाजाक एकठांय हाडपी हो सण. एकामेकांच्यो फाटल्यो चुको-दोश विसरून क्षमा मागपाची अग्नी क्षमा करपाची संद ह्या सणांत आमकां मेळटा हें खरेंच कौतूक करपासारकें. ह्या सणान समाजाभितर एकामेकांचीं मनां दुखोवपी हिसक प्रवृत्ती ना जावन क्षमा शांती हांचो आसपाव जातलो आनी देशाची एकताय आनी उत्साह वाडटलो. उत्तरायणाच्या मार्गान वचपी सूर्य जसो दिसान दोस चड प्रकाशवान् आनी तेजस्वी जाता तशेंच शांती आनी क्षमेन आमच्या देशांत तेज वाडूंक पावतलें अशेंच म्हणपाक जाय.

मकरसंक्रांते दिसा-जण एका घरांत हळदी कुकमाचो समारंभ घडटा. सवायशिणी भांगरां वस्ती आनी बरीं बरीं कापडां न्हेसून सुगडाची पुजा करतात. आनी भटमामाक सुगडाचें दान दिवन दक्षिणा दितात. नवी व्हंकल पयल्या वर्सा मातयेच्यो ल्हानशो मडक्यो वांटटा, तांतूंत धान्य आनी तीळ-गुळावांगडा पैशाचें नाणें आसता ही प्रथा खूब अर्थपूर्ण आसा. कांय लोक ह्या दिसा नवे व्हंकलेक तीळ-गुळाच्यो वस्ती करून त्यो आंगार घालपाक लायतात. नव्या जांवयाक तीळ-गुळ आनी भेट वस्त धाडटात. हळदी कुकमाच्या निमतान जेन्ना आमी एकामेकांक वायणां वांटटान तेन्ना ताचे बरोबर बऱ्यो भारी मोलाच्यो वस्तू वांटपाची चाल हाली तेंपाक समाजांत खूबच बळावल्या. तांतूंत एक तरेची सतिची भावना दिसून येना. ती ताळपाचे यत्न जावपाक जाय. ऊंच-नीच, गरीब-दुडवांकार असो भेद भाव करपी कसलेच प्रथेक आमी थारो दिवंक जायना.

बंगालांत ह्या दिसा गोडाची काकय करतात. तातूंत तीळ

(पान २४ पळेयात)

एक कायशाव... पोदारवातीर

— दासू दीनानाथ नायक

एक

पेतुबाब : (उलो करीत येता) बाबुश रे .. स्व ... ओ...५...

बाबुश ...

बाबुश : कोण रे... पेतुबाब ...?

पेतु. : आरे बाबुश, तुका कोयलां ?

बा. : कितें रे पेतुबाब....?

पेतु. : आमगे धोन रे...

बा. : धना ... ?

पेतु. : धोन गेलो खुंय मुरे ..

बा. : गेलो ? खुंय गेलो ... ?

पेतु. : खुंय गेलो ना रे .. मेलो तो...

बा. : (शॉक) मेलो ... ? कितें ... ? ध धना मेलो ?

पेतु. : व्होय मुरे... ते वांकडे पायणी व्हॉलतार मारीया बासीच्या मुखल्या दारांतुल्यान हात सुटून भायर पडलो आनी फाटल्या रोदा पोंदा गेलो खुंय ...

बा. : आवयम्... ५ ! देवा, कसलें हें मर्ण ... ?

० ० ०

दीन

कमल : (मितल्ल्यान उलयिल्ले भशेन आवाज) आयकलां... ?

अय ... ५ ... ? तुमकां म्हण्टां हांव ... (कोणाची जाप ना.)

खंय गेले काय हे ? (भायर येवन आवाज) आं ? तुमची कसली तंद्री लागल्या ? आनी हें कितें ? हो च्या हांगा तस्सो पडला. आनी तुमी कपलाक हात लावन कसलो विचार करतात ? (तरीय जाप ना) आहो... ५... तुमी अश वोगी कित्याक बसल्यात ?

बा. : (दुखेस्त खोल आवाजांत) कमल, आमच्या लाकडांच्या खोपींतलो तो कायशांव आसा न्हय ?

क. : लाकडांचे खोपींतलो कायशांव ? आसतलो. पूण त्या दुच्छिन्नाची याद आतां ह्या वेळार कित्याक जाली तुमकां ?

बा. : तूं सदांच त्या कायशांवाक लागून म्हजेर तिडकतालें न्हय ?

क. : तिडकतालें तर ! तसलें दुच्छिन्न आमच्या घांत कित्याक ?

म्हजान पळोवं नजो जाता तें.

बा. : तें दुच्छिन्न ! कित्याक तर ताचो संबंद मर्णाकडेन आसा म्हणून ? पूण कमल, तूं जाणां ?

क. : कितें ?

बा. : मर्ण ही एकच मनशाचे जिणेंतली शास्वत गजाल. बाकिचीं सगळीं फकणां.

क. : आं... ? आयज तुमकां जालां तरी कितें ?

बा. : कमल, आतां हाचेफुडें तो कायश्यांव तुका थंय दिसचो ना.

क. : म्हणजे ... ?

बा. : संवसारांतली घडये पयलीच गजाल आयज घडटली. ताणें आपल्याच हातांनी केल्ल्या कायश्यांवांत ताचेंच मर्ण आतां करपाचें.

क. : मर्ण ? कितें उलयतात तुमी ? कोणाचें मर्ण ?

बा. : धनाचें... (एक दीर्घउस्वास सोडून) धनाचें मर्ण कमल... धनाचे मर्ण ... !

क. : (एकदम धसको बसून) कितें ? धनाचें मर्ण ?

बा. : हय कमल... आयज आमच्या धनान ह्या संवसारांतली आपली निरर्थक भोंवडी सोंपयली.

० ० ०

तीन

बा. : (कंपीत आवाजांत) आमचो धना... खरेंच... धना आमचो आशिल्लो ? आमचो कोण तो ? तशें पळयल्यार ना नात्याचो ना पात्याचो. ह्या गांवचोच न्हय तो. तरीय पूण कमल तूं जाणां, धना आमचो आशिल्लो. ह्या गांवातल्या सगळ्या लोकांचो आशिल्लो. एक दीस तो दिसलो ना जाल्यार 'आयज धोना चोयलो ना मुरे बाबुश' अशें म्हाका साद पडटाले.

क. : खरेंच तुमचें. म्हजो विस्वास बसना हे गजालीचेर...

बा. : कमल तुका याद जाता ती रात ? ते राती धनान पयलेच फावट आमच्या गांवांन पावल दवरिल्लें...

.... संगीताचे सूर.... (फ्लॅश बॅक- फाटली घटना.)

० ० ०

चार

(कमल आनी बाबुश फुतफुतत उलयतात)

- क. : तुमकां एक एक नाका जाल्लीं लफडी जाय. ह्या असल्या मध्यान रातिच्या वेळार कोणांय रस्त्यावयल्या मनश्यांक घरांत कशे घेतात तुमी ? कसली भानगड कोण जाणां ?
- बा. : भानगड कांय ना गो. तीं संकश्टांत पडल्यांत. काकुटेक येवन तो कशे म्हजे पांय धरतालो पळोवं ना तुवें ?
- क. : पळेल्यां. तांच्यो ह्यो सगळ्यो ट्रिकी आसतात. बरोबर एक तरनाटी चली आनीक घेवन आयला तो. आनी ती लेगीत किरिस्तांवाली.
- बा. : तें ताचें मोगी.
- क. : मोगी आनी सोगी. मध्यान रातिचो लोकाच्या घरांनी कसलो रस्ताद मोग तांचो ? घरदार ना तांकां ?
- बा. : तूं बेठेंय कितेंय उलोवं नाका पळोव्या. तांचेर तसोच प्रसंग आयला म्हणून तीं आमच्या घराच्या आसऱ्याक आयल्यांत न्ही ? ना जाल्यार एके तरनाटे चलयेक घेवन असल्या वेळार तो दुसऱ्याच्या घरांत येतलो आशिल्लो ?
- क. : प्रसंग कसलो ? पळून आयल्यांत आसतलीं.
- बा. : हय. पळून आयल्यांत. पूण कित्याक जाणा तूं ?
- क. : कित्याक ?
- बा. : ते चलयेचो मवाली भाव तांकां मारपाक सोदता खंय.
- क. : मारपाक सोदता ? कित्याक ?
- बा. : कित्याक आनीक ? मोगांत पडल्यांत न्हय तीं ? तांतूंत तो हिंदू...
- क. : अशें ? खंयच्यान आयल्यांत तीं ?
- बा. : कानोळेंयान...
- क. : आवयस ! इतल्या पयसुल्ल्यान ? आनी हांगा कशीं पावलीं तीं ?
- बा. : खंय तरी पयस वचूंक जाय आशिल्लें तांकां. तीं मडगांवां पावलीं तेन्ना रातचीं आठ जाल्लीं. बस-स्टँडावयल्यान खंय तरी एके वाटेन तीं चलपाक लागलीं. आनी मध्यान राती हांगा पावलीं. आमगेर लायट पेट्टा ती पळोवन आमच्या आसऱ्याक आयलीं तीं.
- क. : म्हणून तुमकां सांगतां हांव रातचे जागूं नाकात म्हणून.
- बा. : आगो पूण हांव म्हजें बरोवप करतालों न्ही ?
- क. : नसतें लचाण ! आंगार येना जाल्यार पुरो. ना जाल्यार मदींच उठून घरातलें कितेंय फारावन वचुंदी तांकां.
- बा. : तसलें कांयच जावपाचें ना. म्हाका कितें मनीस वळखूंक येना ?
- क. : हूं... येता.
- बा. : तो बाबडो सामको भियेला. आनी तें चली तर सामकें अर्दे मेल्लें जालां. बाबडें रडूंक लागलें.
- क. : येतना सगळीं अशींच बाबडीं जावन येतात.

बा. : आसूं. तूं न्हीद पळोवया आतां.

क. : हांव न्हिदतां. करात तुमकां जाय तें. आनी मागीर भोगात...

० ० ०

पांच

- बा. : उठलो तूं ?
- धना : हय बाबुश. रातीं तुमकां त्रास दिले आमी.
- बा. : त्रास कसले ? तुमी संकश्टांत पडिल्लीं. हांवें तुमकां आसरो दिलो.
- ध. : हय. खरींच आमी संकश्टांत पडलेलीं. सेबिना सामकें भियेल्लें. कोणाच्या तरी घराच्या आसऱ्याची आमकां सामकी गरज आसलेली. देव तुमचें बरें करूं... (मातसो थामून) बाबुश, ह्या गावांत चडशे किरिस्तांव लोक आसात काय कितें ?
- बा. : चडशे ? सगळेच म्हणल्यार जाता. हांगा फकत तीन हिंदूचीं घरां आसात. पूण तुका कशें कळ्ळें हें ?
- ध. : सकाळीं उठत सावन तुमच्या दारांतल्यान कितलेशेच लोक मिसाक गेल्ले हांवें पळोयले.
- बा. : हय. खरी गजाल.
- ध. : हां. (मातसो थांबून) बरें बाबुश, आतां आमी वयतात.
- बा. : खंय वतलीं तुमी ?
- ध. : ते थारावंक ना. पूण...
- बा. : पूण कितें ? ...
- ध. : हांगाच कोणालेंय इल्लेशें कूड भाड्यान मेयळचार रावनशें दिसता. हांगा आमकां सोडूंक कोण पावतसो दिसना.
- बा. : (येवजीत) हांगा तुमकां...
- ध. : मेळत कोणालेंय इल्लेशें कूड ?
- बा. : कूड म्हणल्यार... अं... तें पळेय. तें फुडें घर आसा न्ही, ताका दोन कुडी आसात. एके कुडीत भाटकाराली गिरण आशिल्ली. आतां ती बंद आसा. दुसरी कूड खाली आसा. ती मेळटा जाल्यार पळोव्या.
- ध. : (काकुटेक येवन) बाबुश, तुजें मन खरेंच व्हड आसा. तितलें काम करून दिल्यार हांव आयुश्यभर तुजो उपकारी रावतलों.
- बा. : उपकारांचें सोड. हें पळेय, आतां तुमी तोंड बी धुयात आनी च्या घेयात. मागीर वचुंया आमी भाटकाराक मेळूंक.
- ध. : पूण बाबुश, च्याचे आनी कश्ट कित्याक तुमकां ?
- बा. : तें हांत पळेयतां. चलात तुमी. तोंड धुयात.

० ० ०

स

(पावस. गडगडाचो आवाज- धना उलो मारीत येता.)

- ध. : बाबुश...S... बाबुश...S...S...
- बा. : कितें जालें रे धना ? मुटलें सेबिना ... ?
- ध. : ना बाबुश. सामकें त्रासांत पडलां तें. ताचे हाल पळोवंक जायना म्हज्यान.

बा. : कित्येर माना कितें म्हणटा ?

ध. : ताचेरय आखांत आयला. बाबुश, म्हज्या सेबिनाचें कितें जातलें कळना. म्हजी तकली सामकी भेरेल्या. कितें करचें कांयच समजना.

बा. : धीर धर धना

ध. : ना बाबुश... सेबिनाच्यो किळांच्यो आयकून म्हजो जीव सामको खासावीस जाता. (रडत) ताका कितेंय जाल्यार... हांव...

बा. : आरे... आरे, असो रडटा कित्याक तूं? कांय जावचें ना सेबिनाक... तूं...

ध. : बाबुश, हांव तुजेकडेन आनीक एक उपकार मागूंक आयलां...

बा. : आनीक एक उपकार...?

ध. : हय. ह्या गांवांत येवन म्हाका वर्स जालें. हे पयलीं रातचो तुवें म्हाका आलासरो दिल्लो. आनी तेन्नाच्यान एकएक करून आयज मेरेन हांव तुज्या उपकारांनी गळ्यामेरेन बुडलां. इतलेंय जावन हांगा असो उटंगाराचो पावस कोसळटा आसतना लेगीत निलाजरेपणान एक निमणो उपकार हांव तुजेकडेन मागतां.

बा. : निमणो उपकार...? कसलो तो ?

ध. : बाबुश कितेंय कर. कशेंय कर. आनी कोणालीय तरी एक गाडी घेवन यो. सेबिनाक मडगांवा आश्रितालांत व्हरूंक जाय.

बा. : पूण ... गाडी...? आनी ह्या असल्या वेळार...?

ध. : हांव जाणां बाबुश, हांव तुका नाकाशिल्ले त्रास दितां. भायर मोड आयलां. घोम्यांनी पावस पडटा. पूण तेयपरस व्हडलें मोड म्हजे जिणेंत आयलां. आयज ह्या वेळार सेबिनाक आश्रितालांत व्हेलें ना जाल्यार, तें म्हाका फटयतलें बाबुश, तें म्हाका फटयतलें. (रडटा)...

बा. : नाका. धना रडूं नाका तूं. हांव गाडी मेळोवपाचो यत्न करतां.)

ध. : बाबुश...! (इतल्यान मोडाचो आवाज व्हाडलो जाता. गडगड. आनी त्या गडगडा बरोबरच खळ्ळ करून बल्ब फुटिल्ल्याचो आवाज.)

बा. : आं...? हें कितें? बल्ब फुटलो? लायट गेली ?

(इतल्यान भायर व्हाडलो बोबाळ जात. ' धना, धना... S ... बेगीन यो ' असो लोकांचो बोवाळ. कोण तरी गडबडीन येवन धनाक सांगता- ' धना, बेगीन चल- बेगीन चल. सेबिना पळ्येय कितेंशेंच करता... ')

ध. : सेबिना कशेंशेंच करता...? सेबिना ... S ... S ... सेबिना ... S ... S ... (असो आडुत धांवता. पावस, मोड आनी मोटो गडगड...)

० ० ०

सात

बा. : धना, कितलो तेंप तूं अमो बसून रावतलो.? हांव जाणां तुजें दुख कितलें व्हड आसा तें. सेबिना तुजें सर्वस्व आशिल्लें. ताचे खातीर कितें केलें ना तुवें ?

ध. : (रडत) बाबुश, सेबिनाक लागून तर हांव ह्या तुमच्या गांवांत पावलो. आता तेंच ना, तर ही जीण कोणाखातीर ?

बा. : अशें म्हणून कशें जातलें ? मनशाची जीण देवाच्या हातांत धना...

ध. : देव...? देव आसा ह्या संवसारांत ?

बा. : देवाच्या मना आड हांगांसल्लें पान लेगीत हालना...

ध. : म्हाका सांगूं नाका त्या देवाची कर्तुपां ? हांवें ताचें अशें कितें वायट केल्लें म्हणून म्हजी जीण अशी हुलपायली ताणें ?

बा. : हाची जाप म्हजेकडेन ना. पूण तांचेकडेन मुजरत आसतली. बरें तें आसूं. तूं म्हजें एक काम करतलो ?

ध. : सांग. तुका ना म्हणपाक म्हाका तोंड आसा ?

बा. : मडगांवां कामाक वतालो थंय तूं इल्लेंशें मेस्तपण शिकला न्हय ?

ध. : हय. तुवेंच त्या कामाक लायिल्लो न्ही म्हाका ?

बा. : तें उलय, कोयसांव माना आमच्या दारांत येवन बसलां. ताचो नातू भायर पडला खंय. बेबदचा पुताचो खंय पत्तो ना. मडगांवच्यान कायशांव हाडपाक तांचेकडेन पैसे नात.

ध. : तुजें काम सांग...

बा. : तेंच सांगतां मरे. हें पळ्येय, म्हजेकडेन फोळी, खिळे, खरवत हें सामान आसा. तुजेकडेन मेस्तपण आसा. तें वाफरून करून तूं कायशांवासारकी एक कास तयार कर. कोयसांव मानाचें व्हडलें काम जातलें.

ध. : तूं म्हाका कायशांव करपाक सांगता ?

बा. : बेठोच रागार जांव नाका. हें पळ्येय आपणाकडेन दुसऱ्याक दिवपा सारकी गजाल आसप आनी आपणें ती दुसऱ्याक दिवप हाचेसारकें व्हडपण ना. ती खंयच्या रुपान दिली हाका म्हत्व आसना.

ध. : बरें आसा. तुज्या उतराक लागून हांव हें काम करतां. हाड तुजें सामान...

० ० ०

आठ

बा. : किते रे धना, वोगी सो येवन बसला ?

ध. : पोटाचो प्रस्न कसो सोडचो होच विचार चल्ला बाबुश. घरांत बसून बसून वाज आयलो म्हणून हांगा आयलों.

बा. : च्या घेतलो ? कमल, दोन कप च्या कर गो. धना आयला. (कांय वेळान) काय बरो मडगांवा तोकरी आशिल्ली ती तुवें वगडायली.

ध. : हांव कितें करूं बाबुश ? सेबिना गेलें आनी म्हजी सगळी व उमेद सोंपली. पूण आतां जीण आसा न्ही ? आनी जीण

आसा म्हण्टकीर पोट आसा.

बा. : (यवजीत) पोट आसा... हं... धना, म्हाका एक आयडिया सुचल्या.

ध. : आयडिया ? कसली ?

बा. : तुज्या पोटाचो प्रस्न सोडोवपाची.

ध. : अशें ? सांग बुजी आयडिया...

बा. : धना, तू जाणां. ह्या गांवांत तशेंच भोंवतणच्या दोन तीन गांवांत चडशें लोक किरिस्तांव आसात. इतलेंय आसून ह्या वाटारांत कायशांव करपी एकलोय मनीस ना. ह्या सगळ्या लोकांक मडगांवच्यान कायशांव हाडचे पडटात.

ध. : (तिडकून) म्हुणून तूं म्हाका कायशांव करपाचो धंदो करपाक सांगता ? त्या दिसा एक तें कर्म केलें हांवें. कोयसांव मानाचेर आयिल्ल्या प्रसंगाक लागून आनी तुजें अुतर भायर उडोवंचो ना म्हुणून.

बा. : तूं बेठोच खुबळटा धना. हें पळेय, तुजेकडेन ती विद्या आसा- मेस्तपण. आनी तुंवें कायशांव केले म्हुणून तूं लोकांक थोडोच मारतलो ! परतें तुंवें हांगा तो धंदो सुरू केल्यार लोकांक सवाय भितर हांगाचे हांगा कायशांव मेळटले. ते भायर तुजो पोटाचोय प्रस्न सुटलो.

ध. : म्हज्यान तसलें पापाचें काम जावचें ना.

बा. : कोणें सांगलें तुका हातूंत पाप आसा म्हुणून ? आरे धंद्यांत कसलें पाप ? फटींगपणा करिनासतना केल्ल्या खंयच्याच धंद्यांत पाप आसना.

ध. : तरीय पूण म्हज्या मनाक पटना असलो धंदो.

बा. : पटलो. तूं बारीकसाणेन विचार करून पळेय. जाय जाल्यार इगर्जेच्या पादीगाराक विचार... आनी मागीर सांग म्हाका...

० ० ०

णव

(' कट् कट् खट् खट् ' असो मेस्तपणाचो आवाज येता.)

बा. : धना, काम चड काय कितें रे ? कालच्यान दिश्टी पडलो ना घराकडल्यान... ?

ध. : तुवें हड्ड्यार घातलें न्ही म्हज्या हें काम !

बा. : म्हणजे म्हाका लागून करता तूं हें काम ?

ध. : तशें न्ही बाबुश. म्हजे पोट भरपाचो मुखेल हेतू आसाच. तरीय पूण म्हजें मन तयार जायना आसलें. पूण तुजो सल्लो आनी पोट हांणीं मनाचें शाणपण चलूंक दिलें ना.

बा. : हें पळेय, काम करून पोट भरप हातूंत कसलेंच अूणाखपण ना. मागीर तें काम कितलेंय सकयल्या पांवड्यावयलें आसूं.

ध. : कामाच्या पांवड्याची म्हाका खंत ना बाबुश. म्हजी खंत वेगळीच आसा.

बा. : ते विचार सोडून दी तूं आतां. काम जाय तितलें मेळटा मरे ?

ध. : काम मेळटा बाबुश. पोटाचोय प्रस्न सुटला. पैशेय मेळटात.

• पूण ते पैशे म्हाका केन्नाच सूख दिवंचे नात.

बा. : ताचो विचार मागीर सुशेगाद कस्यो आमी. सद्दच्या तुजो पोटाचो प्रस्न सुटला ही व्हडली म्हत्वाची गजाल.

० ० ०

धा

(पावस - गडगडाटाचो आवाज आनी तातूंकच धना पिवन टायट जावन मोटामोट्यान बडबडटा)

ध. : हय- हांव पियेला... हांव सोरो पियेलां... अं... ? तुमकां कितें म्हणपाचें आसा... ? अं... S तुमकां नागोवंक ना हांवें म्हज्या दुडवांनी पियेलां हांव... कायशांवाचो दुडू तो... कायशांवाचो. सोऱ्यांतच वचपाचो तो. म्हाका बऱ्याक पडपाचो ना तो... (रडत) तो... तो बाबुश मालकियाद... चोर फटींग तो. म्हाका कायशांव करपाच्या धंद्याक लायलो तेणें... पापाच्या बांयत बुडयलो म्हाका... चोर फटींग तो बाबुश... अं... ? हय... हांव... हां... गरजेक आयलेलीं... म्हजें पोट वाऱ्यार पडिल्लें... त्या पोटेन... म्हाका एक कायशांव करपाक लायलो... एक कायशांव पोटाखातीर अं... S अं... S एक कायशांव... पोटाखातीर (रडटा) ... अं... S अं... S... S (पावसाचो नेट-आवाज)

० ० ०

अिकरा

क. : भायर वचात. तुमचो दोस्त येता.

बा. : दोस्त... ? कोण दोस्त गो ?

क. : दोस्त आनी कोण ? बेबदो धना...

बा. : जांव गो तो बेबदो. ताचें नशीब बावड्याचें.

क. : हय तर, बाडडो... रातीं चालेतींत पडून तुमकां गाळी घालतालो तें विसरले दिसता तुमी.

बा. : हें पळेय, ताची जीण सगळ्या तरांनी हुलपल्या. अशे अवस्थेंत तो जें कितें करता ताचो हिशोब दवरूंक फावना. सुददीर आसताना म्हजे विशीं ताच्या तोंडांतल्यान केन्नाच एक वांकडें उतर भायर येवचें ना. आनी सोरो पिवन आपणें बाबुशाक गाळी मारल्यो अशें जर ताका कळलें तर तो रोकडोच धावट येवन म्हज्या पांयार घालून घेतलो.

क. : अशें ? तुमी इतलें ताच्यांत कितें पळयला तेंच कळना म्हाका.

बा. : कमळ, नशीबान आयज मेरेन ताका वागोड दिवंक ना. तसो तो दिल्लो जाल्यार आयज तुमी सगळीं ताची व्हडविकाय गायतलीं आशिल्लीं. ह्या गांवांत येवन ताका साडे पांच वर्सां जालीं. आनी ताणें कायशांवाचो धंदो सुरू केल्यार चार वर्सां जालीं. पूण खऱ्या अर्थान ताणें ' धंदो ' केन्नाच केलो ना. लोकांनी जें कितें हात अखलून दिलां तें मोऱ्यांनी ताणें घेतलां. कांय कांय वेळार तर गरिबांक ताणें फुकट कायशांव दिल्यात.

क. : आनी आपूण अल्लाफकीर जावन बसला.

बा. : ताची ताका खंत ना. कारण हें काम ताका मनांतल्यान केन्नाच मानवूंक ना. हालीं तर तो सामकोच निरशेला. तातूंत ताच्या कायशांवांक मागणी उणी जाल्या.

क. : मागणी कित्याक उणी जाली तर ? लोकांनी मर्णाक कायशांव वापरपाचें सोडलें काय कितें ?

बा. : तशें न्हि. शेजारच्या आमेली गांवांत कोणेंतरी कायशावांचो धंदो सुरू केला खंय. ताका लागून शेजारच्या दोन तीन गांवांतले लोक आतां धनाचे कायशांव व्हरूंक येनात.

क. : जालें. आतां आनीक हाचें कितें जातलें देव जाणा.

बा. : म्हाकाय बी तोच हुसको जाला.

० ० ०

बारा

बा. : यो. दोन दीस जाले. तोंड दाखयलें ना तुवें म्हुणून आपोवपाक धाडिल्लो. घरांत नाशिल्लो खंय तूं. खंय गेल्लो ?

ध. : (थण्डसाणेन) इगर्जेकडल्यान ...

बा. : कित्याक ... ?

ध. : कित्याक तें तूं जाणा. आनी जाणां जावन वयल्यान फकाणां करता म्हजीं ?

बा. : धना, हांवें तुजीं फकाणां करूंक नात. तशें तूं इगर्जेकडेन कित्याक गेल्लो तें हांव जाणां. पूण ताचेबगर दुसरेंय कितेंय काम आसूंक शकता तुका थंय.

ध. : ह्या संवसारांत धनाक एकच काम आसा. कायशांव तयार करपाचें आनी ते विकपाचें— पोटाखातीर.

बा. : तिडकता कित्याक ? हांव जाणां. तुजो म्हजेर राग आसा.

ध. : म्हजो म्हज्या फुटक्या कपळाचेर राग आसा. बाबुश, तुवें म्हजे चौकेवयले दोन कायशांव पळयल्यात ?

बा. : सदांच पळयतां हांव ते. •

ध. : दोन म्हयने जाले हांवें ते करून दवरल्यात.

बा. : हांव जाणां. ह्या दोन म्हयन्यांत तुका गिरायक मेळूंक ना. दोम दीस भर चौकेर बसून तूं गिरायकाची वाट पळयता. मदीच उठून इगर्जेकडल्यान एका पासय मारून येता, पेद्याक मेळूंक.

ध. : बाबुश, म्हजे जीणेची म्हाका लज दिसता. म्हजें पोट भरपाक हांवें कोणाचें तरी मर्ण मागूंक जाय. शी ! कितली कपल— फुटकी गजाल ! एकल्याचें मर्ण म्हणल्यार दुसऱ्याची जीण !

बा. : सैमाचो न्यायच जावन आसा तो

ध. : कसलो विचित्र न्याय हो ! आयज कितले दीस जाले, हांव म्हजो कायशांव खपूंक ना म्हण दुखी आसां. हाचोच अर्थ असो की हांव कोणाचें तरी मर्ण मागपाचें पाप करीत आसां. ना. हाचे फुडें म्हज्यान आनीक हें पाप जावचें ना.

बा. : मागीर कितें करतलो तर तूं ?

ध. : बाबुश, आयज साडेचार वर्सां जालीं हांव हें काम करतां. पूण तूं जाणां, चुकून एक दीस लेगीत मनांतल्यान खोशेन

हांवें हें काम करूंक ना. दरएक कायशांव करूंक घेतना गोमटी मारूंक व्हेल्ल्या बोकड्यासारकी म्हजी अवस्था जाल्या.

(इतल्यान ' धोना...S...धोना...S...S...' असो उलो मारीत इगर्जीचो पेदो येता)

बा. : पेतुबाब, कितें जालें रे ?

पेतु. : धोना चोयच्या येयलो मुरे बाबुश. धोना, दोन कायशांव जाय.

बा. : कितें ? एकदम दोन ... ?

पेतु. : व्होय.

बा. : कोण मेल्यांत रे ?

पेतु. : शेतुबाबागेली सून न्हंरे बाबुश ... ?

बा. : आं...शेतुबाबाली सून ? कितें जालें तर तिका ?

पेतु. : गुरवार आसलेली. कितें सांगतलों ? सायबा भोगोश ! सुट्टा आसतोना तीय गेली. आनी भुरगेंय गेलें न्हंरे...

धना. : आरे देवा !

बा. : कितें ही देवाची करणी ?

पेतु. : व्होय धोना. एक धाकटुलो आनी एक व्होड येते दोन कायशांव जाय.

बा. : पूण धाकटो कायशांव ना मरे धनाकडेन ...

पेतु. : ना जाल्यार कोन दितेलो तो...बोरें धोना, हांव वोयतां, तूं कायशांव रेडी दोवोर...

(कांय वेळ कोण उलयता.)

बा. : धना, हांव जाणां तुज्यो यादी चालवल्यात. पूण ते सगळे विचार तुवें आतां फाफडावन उडोवक जाय.

ध. : हय. बाबुश तुका याद आसा ?

बा. : कसली ?

ध. : म्हजो पयलो कायशांव ...

बा. : एक धाकटो कायशांव कोयसांव मानाच्या नातवाच्या मर्णाक तुवें करून दिल्लो.

ध. : तो कायशांव हांवें फुकट करून दिल्लो. आयज तसोच एक धाकटलो कायशांव हांव फुकट करून दितलों. आयज हाव विकतलो तो निमणो कायशांव. आनी तितल्यान म्हजो हो धंदो बंद जातलो.

बा. : मागीर तूं ह्या दुसऱ्या व्हडल्या कायशावांचें कितें करतलो तर ?

ध. : तो विरुपाक आनीक कोणाच्या तरी मर्णाची म्हाका वाट पळोवपाची ना. जाता जाल्यार उपकार करून तो तुमच्या लाकडा खोपींत दवर. कोणाकय उपकारा पडत. पूण हाचेफुडें त्या कायशांवाचेर म्हज्यान नदर लेगीत घालूंक जावंची ना. म्हुणून तो मर्णाचो आपवणो म्हाका म्हजे चौकेर दवरपाचो ना.

० ० ०

तेरा

(धना उलो मारीत येता.)

ध. : बाबुश ... S ... ओ बाबुश ... S ... बाबुश ... S ... S ...
 बा. : कितें जालें रे धना ? एकदम आड्डतसो आयला ?
 ध. : बाबुश, म्हाका सिव्हीस मेयली ...
 बा. : सिव्हीस मेयली ? कसली रे ... ?
 ध. : किलीडराची ... मारिया बशीर ...
 बा. : अशें ? बरें जालें. बेकार भोंवचेपरस ही सिव्हीस वायट न्ही.
 ध. : वायट ... ? आरे खंय आसा तूं ? खावन जेवन दिसाक धा रुपये मेयटले.
 बा. : अन्ना ! ही तर सामकी खोशेची गजाल.
 ध. : आनी हेच्या फुडें आयकय ... बरे तरेन काम केल्यार पात्रांवात थोड्याच दिसांनी म्हाका कंडक्टर करतां म्हणून सांगलां.
 बा. : आरे वा ! धना ... धना, आतां तुका बरे दीस येतले. तुजे गिरे सुदारलें आतां.
 ध. : आनीक थोडे दीस राव. कंडक्टर जावंदी. मागीर पळेय तूं धनाची करामत ...
 (संगीत सूर ... फ्लॅशबॅक. घटना सोंपली.)

चवदा

बा. : पूण ताची करामत अदर्चारच अुरली. जे बशीच्या आंगा-
 खांदार तो इतले दीस वावुरलो, तेच बशीन निमणो ताचो बात घेतलो.
 क. : खरेंच. ते बशीर रावत सावन तो बरोच सुदारिल्लो.
 बा. : आनी तूं जाणां ? हयन्हय स वर्सांनी पयर ताका आपणाल्या

• गांवाची याद आयिल्ली. एक दीस वचून आवयक आनी भयणीक पळोवन येतां, अशें ताणे म्हाका सांगिल्लें.

क. : बाबड्याचे सगळेच दाव नियतीन उधळोवन उडयले.

(इतल्यान पेदो उलो करीत येता.)

पेतु. : बाबुश ... S ... ओ बाबुश ... S ...

बा. : कितें रें पेतुबाब ... ?

पेतु. : तुजे लाकडा खोपींत धनान एक कायशांव कोन दवरलो आसलो न्हं ? आसा मुरे तो ?

बा. : आसा पेतुबाब ... यो दाखयतां तुका. पूण म्हाका खबर नाशिल्लें, धनान आपलेंच नांव ताचेर बरोवन दवरिल्लें म्हणून ! हाय रे कर्मा ...

-६-

(पान १८ वेल्यान)

घालून तिल्ल्या नांवाचो जिनस तयार करतात. आनी इश्टांक वांट्टात. दक्षीण भारतांत ह्या दिसा खीर करतात जाल्यार उत्तर भारतांत खिचडिचें पक्वान्न करतात. हिमालयाच्या सकयल्या वाठारांत ह्या दिसा पिठाची सवणीं तयार करतात. तीं तुपांत तळटान आनी ल्हान भुरग्यांच्या गळ्यांत बांदतात. दुसऱ्या दिसा तीं काडून कावळ्यांक खावपाक घालतात. असो सगल्यां भितर चैतन्य निर्माण करपी, निर्जिव समाजाक जागृताय हाडपी, वैयक्तिक, कौटुंबिक, समाजिक जिणेंत विश्वबंधुत्वाची भावना वाडोवपी सण तुमचीं आमचीं तोंडां गोड करपाक दर वर्सा चुकनासतना येताच येता. ताका आमी येवकार दिवंया.

-७-

फुटकें सपन

(पान १६ वेल्यान)

प्रेमा वागिणीभशेन चवताळून अुठलें आनी घोवाच्या आंगार वचून ताणें विचारलें-

‘ तुजेपासून म्हाका आवयपण येतलें काय ना ? ’

प्रेमाच्या ह्या आकस्मिक प्रस्नान आनंद सामको गदळ्ळो. वांगडाच तिच्या फुगार-पणाचें कारणूय कळ्ळें. मनांतलो गोंदळ दामून दवरपाचो यत्न करीत तो प्रेमाची समजूत घालपाखातीर सामको लागीं गेलो ...

प्रेमा धपक्यांत फाटीं सरलें.

‘ हें पळेय म्हाका हात लांव नाका. पयलीं म्हाका जाप दी. ’

‘ म्हज्यापासून तुका भुरगें जावचेंना अशें कोणें सांगलें ? ... आनी जालीं ना दोन ? ’

‘ ह्या दोना अपरांत तुवें जननक्षमताय निजाची सोंपवन घेतल्या. ’

प्रेमाचो आवाज चडटालो तसो आनंदाचो देवतालो.

‘ पूण तुज्या माथ्यांत हो विशय कोणें भरलो ? ’

‘ तें नाका. आतां तुजीं दोनूय भुरगीं येतलों. तांच्या माथ्यार हात दवरून तूं खरें सांगशी ?
 ? ? ?

‘ पूण म्हाका लागून तुज्या सुखांत केन्ना तुटपाण आयल्या ? ’

‘ अुजो लाय तुज्या त्या गरीर सुखाक. चड न्हय. पूण अेक तरी भुरगें जावंचें म्हणून हांव तुजेसरीं लग्न जालें. तितलेंच म्हजें सपन आसलें. ’

प्रेमा मोन्यानी रडूंक लागलें. आनंद परतो ताका समजावपाखातीर लागीं गेलो. दोळ्यांत जळपी अिगाळे आनंदाचेर रोखून प्रेमान म्हळें.

‘ तुका म्हाका आफुडपाचो अिल्लोय अधिकार ना. भर लग्न सुवाळाच्यांत देव, अग्नी आनी भट हांचेमुखार तुवें ‘ पुत्रान् विदाव है ’ म्हण सपून घेवन तुवें म्हजो विश्वासघात केला. म्हजें आवय जावपाचें सपन नश्ट केलां. तूं शंड ... तुजें तोंड हांव पळोवंचें ना. ’

आनंदाच्या पायांतलें बळगें सोंपलें. प्रेमाच्या अुतरांच्या माथ्यांत तो झेलाभशेन विरगळत वतालो. अुलोवपाच्या भारांत प्रेमान आनंदाक कुडी भायर धुकलून दिलो. आनी भितरल्यान दार आड करून ताचेर कपल आपटून घेत तें रडत रावलें. -८-

इतिहासाची पाठा

काकासायबांल्यो चिटो

। ॐ ।

राजघाट, नवी दिल्ली.

२८-९-६६

प्रिय कवि,

ता. २४ सप्टेंबरचें पत्र मिळालें. कोणीसे मला लिहीलें होतें की तुमचे अंक मित्र 'परम कथा मृत्यु' या माझ्या पुस्तकाचें फ्रेन्च भाषांतर करू अचिछतात. तें पुस्तक पुष्कळांना आवडलें आहे. परवाच बलिदान अथवा शहादत सारखा भव्य मृत्यूचा फायदा घेण्याचें आपल्या लोकांनी शिकलें पाहिजे, यावर अंक लेख लिहिता आहे. भगवान येशूच्या बलिदानावर ख्रिस्ती लोकांनी केवडी भव्य धर्मसंस्कृति अुभारली आहे. गांधीजींच्या बलिदानातून अशीच नव-हिंदी संस्कृति स्थापण्याचें आपल्या लोकांना केव्हां सूचेल ?

मागें श्री. माडखोलकर यांच्या प्रेरणेमुळे, यशवंतराव चव्हाण यांच्या घरी आम्ही गोळा झालों होतों. तर्कतीर्थहि होते त्यावेळीं माझा अंक मसुदा सर्वमान्य झाला होता. फक्त यशवंतरावांनीं सही केली नव्हती पण तो स्वतःला पूर्णपणें मान्य असल्याचें आणि त्या-प्रमाणे वागण्याचें त्यांनीं कळूळ केलें होतें. तो मसुदा म्हणजे काहीं तहनामा नव्हता. अशा तऱ्हेने वागल्यास ख्रिस्ती-हिन्दू दोन्ही समाज जवळ येतील आणि गोव्यांत अेकोपा नांदेल आणि मग सगळा गोवा स्वेच्छेने महाराष्ट्रांत विलीन होण्याची मागणी करील, असें भाकित त्यांत होतें.

तेव्हां पासून आतांपर्यंत जर सामोपचाराच्या नीतिचा अनेक प्रकारे अमल झाला असता तर अेव्हांना प्रश्न सुटून गेला असता. 'विलीनीकरणाला कबूली द्या तर चांगले वागवूं, नाहीतर कट्टी बघून घेऊ' अशा वृत्तीनें विघडावल्यामुळें दोन्ही बाजूचीं मनें खट्ट झालीं आहेत आणि वृत्तीत सुधारणा कोठेंच दिसत नाही. सामोप-चाराची गोष्ट निघताच 'प्रतिपक्षी कसा मऊ आला' असें म्हणत सुटल्यानें कार्यभाग कसा होणार ?

तुमचें म्हणणें खरें आहे की दोहोपैकी कोणच्याहि बाजूचा विजय झाला तरी गोव्याच्या सार्वजनिक जीवनाचें नुकसानच होणार-आणि होत राहणार.

तुम्ही मागितलेल्या मसुद्याची नकल येथें मला सहजासहजी हाती लागणार नाही. म्हणून मी कालच श्री माडखोलकरना लिहिलें आहे. त्यांचेकडे जो मसुदा आहे त्याची नकल तुम्हाला पाठवावी. तुमचा पत्ता त्यांना दिला आहे.

मला आठवतें की आमच्या विधांच्या सहीचा मसुदा नकल करून वसंतराव आणि रवीन्द्र केलेकरना त्याच वेळी मी दिला होता. त्यांचेकडे आणि चंद्रकान्त केणीकडे तपास करा.

मला वाटतें आतां सामोपचाराचे प्रयत्न होवोत किंवा न होवोत, त्यावेळचा मसुदा तारखेसहीत प्रसिद्ध करावा. जगापुढें तो आल्याने आता कोणाचेंच नुकसान होणार नाही. पुष्कळ गैर-समज दूर होतील आणि झाला तर फायदाच होईल.

ख्रिस्ती समाजाशी तुमचा चांगला घरोवा आहे. अेकट्या डॉ. सिक्वेराशी बोलणीं करून न थांबतां त्या समाजांतले चांगल्या चांगल्या लोकांशी तुम्हीं मनमुराद बोलून घ्या. सध्या हे शक्य आहे आणि अिष्ट ही आहे.

लोकमत घेतलें जातील त्यासाठीची तयारी दोन्ही पक्षां-कडून ठिळी होणार नाहीच.

तुमच्या प्रयत्नाला कसें काय यश येतें, आणि त्यातून कोण कोणचे फाटे फुटतात, हे मला कळवत राहालच.

मी ता. १ ते १० ऑक्टोबर काश्मीरला जाणार होतो. पण तिकडच्या लोकांच्या अडचणीमुळें तें रद्द केलें आहे. ही बातमी रवींद्र आणि चंद्रकांत यांना कळवू शकाल का ?

काकाचे सप्रेस वंदेमातरम्

० ० ०

मुंबई-६

ता. ६-२-६७

प्रिय कवि,

ता. ३-२ चें पत्र पोहोचलें. पत्राशी बद्दल तुम्हाला अभिनंदन पाठवले आहेच पण आता पुन्हा माझ्या या पत्रातून तुमचे हादिक अभिनंदन करतो. आता तुम्ही आमच्या पत्रविरादरीत आलात याबद्दल स्वागत ही करतो. हल्ली अर्ध्याहून अधिक मुलें अंजिनीयर होतात. नेहरूयुगाचा हा महिमा आहे. डॉक्टर आणि वकील होणें हें परंपरेंत आहेच. चि. लतेच्या लग्नाचें जमलें हें ही अुत्तम झालें. कालच मी आमच्या करसनदास माणेकला म्हणालों होतों की कवि बोरकरनी महात्मायन पुन्हा हाती घेतलें आहें. करसनदास माणिकनी गांधीचरित्र कीर्तनांचा अंक सप्ताह ता. ३०-१ ला सुरू केलेला कालच पूरा केला. त्यांची कीर्तने संगीतमय होतात.

मी परवा ता. ८ च्या रात्री येथून निघून अमदाबादला जात आहे. तेथे दोन-तीन दिवस राहून ता. १३ ला दिल्लीला दुसरी पोहोचणार.

मला अेक विचार सुचतो, जसे रेवरंड नारायण वामन टिळकांनी मराठीत ख्रिश्चायत लिहिलें त्याप्रमाणे तुम्ही जर शुद्ध हिंदु कोंकणीत येशूचें जीवनचरित्र, ओवी वृत्तांत किंवा अभंगांत

लिहून काढले आणि येशूला बुद्धाप्रमाणे देवाचा अवतार म्हणून स्वीकारले आणि वैष्णवांना विचारले की जो येशू परमभागवत होता, बालब्रह्मचारी होता आणि पतितोद्धारक होता त्याचा भक्तराज म्हणून स्वीकार करण्यास हरकत कोणची? आपण येशूला अवतारी पुरुष म्हणून स्वीकारले तर त्याचा ख्रिस्ती लोकांवर अष्ट आणि अंशुतम परिणाम होईल. ख्रिस्ताचे जीवन, त्याचा अपदेश आणि त्याची शहादत (मार्टिडम) याचा अगदी हिंदु पद्धतीने पण ख्रिस्ती लोकांना बोचणार नाही अशा रीतीने गौरव झाला पाहिजे. अपदी सोप्या, सर्वसुलभ कोंकणीत हे काव्य लिहावे आणि त्याचे कीर्तन हिंदु आणि ओसाओ मिश्र समाजांत करावे.

त्यानंतर वेचीव psalms पैकी वेचीव स्तोत्र देखील कोंकणीत आणून त्यांचे गायन चालवावे.

प्रल्हाद, नागद, पगशर, पुंडरीक, व्यास, अंबरीश, शुक, शौनक, दाल्भ्य हे जुने परमभागवत. यांच्या पैकी कांही नावे घेऊन त्यांतून येशूला ही बसवावा. आणि भजने तैयार करावी.

अशी सरळ कोंकणी ख्रिस्ती समाजात आपोआप पोहोचून कोंकणी मजबूत होईल हा गौण फायदा. हिंदु आणि ख्रिश्चन समाज जवळ येतील हा मोठा फायदा. वालावलकरना याचे थोडेसे दर्शन घडले होते. त्यांनी मेरीला शांतादुर्गेचे जवळ आणले होते.

‘अर्चने’ मधील माझा लेख तुम्ही पाहिला असेलच.

तुमचे म्हणणे खरे आहे. तुटलेला सांधा पुन्हा जुळवण्याचे प्रयत्न पुन्हा आपण केला पाहिजे,

दिल्लीला याल तेव्हा भेटूच.

मी दोन महिने अथिे असल्यामुळे चंद्रकान्तचे ‘राष्ट्रमत’ पहायला मिळाले नाही. आतां दिल्लीला जाओन तेव्हा जुने अंक चाळायला वेळ मिळणार नाही. येथे दोन महिने स्वतः दोळ्यांनी कांहीच वाचायचे नाही अशी बंदी माझ्यावर होती. लिहवलेल्या पत्रावर देखील सही मी करत नसे. अपवाद फक्त बँकेच्या, चेकचा. त्यामुळे ऑपरेशन नंतरचे दोळ्यांचे बाळंतपण अंशुतम पार पडले. नवीन चष्मेही तयार झाले.

मधून मधून लिहीत जा.

काकाचे सप्रेम वंदेमातरम्

० ० ०

। ॐ ।

राजघाट, नवी दिल्ली

१०-५-६७

प्रिय कवि

ता. ५-५ चे पत्र मिळाले. आमच्या ‘पद्म’ परिवारांत तुम्ही आलां याचे अभिनंदन मी तुम्हांला पाठविले आहेच.

गोव्याच्या opinion poll मुळे विलीनीकरण पक्ष परिस्थिती समजू शकला आणि त्याने पवित्रा बदलला. पण त्याने आपले ध्येय सोडले नाही. माझी भूमिका स्पष्ट आहे. गोवा

विलीन झाला काय किंवा वेगळा राहिला काय, मला दोन्ही गोष्टी प्रथमपासून सारख्याच मान्य आहेत. शर्त अवेडीच की हिन्दू-किरिस्तांव सलोखा वाढवण्याची नीति दृढपणे आणि अत्साहाने स्वीकारलेली असावी.

या बाबतीत आंधळ्या लोकांचे मतपरिवर्तन सहजासहजी होणार नाही, असे मला वाटते. तरी मी समन्वयवादी आहे. निराश होणे मला शक्य नाही.

संबंध देशांत हिंदु सभेचे उत्तराधिकारी R. S. S. व जनसंघ, स्वतःचेच हित न समजतां, आंधळेपणाने मुसलमानांबरोबर ख्रिस्त्यांनादेखील शत्रू मानू पाहतात. अशा रीतीने सगळ्या अहिन्दु लोकांना संघटित करण्याचे काम ते मनापासून करीत आहेत. कित्येक काँग्रेसी हिंदु मनाने जनसंघी आहेत.

या सर्वांची फूस गोव्यातील विलीनीकरणवाद्यांना मिळून ते हिंदु ख्रिस्चियन अकोप्याला महत्व देणार नाहीत अशी मला भीति वाटते. तुम्ही कांही अष्ट फळ मिळवू शकाल तर फार चांगले.

कोंकणी मराठीच्या बाबतीत देखील निष्कारण विरोध चालला आहे. मराठीने कोंकणीला जवळ करावे, पोषण द्यावे, आणि अशा रीतीने, कोंकणी हा घरची मुलगी आहे हे सिद्ध करावे.

तुम्ही राज्यसभेत आल्याने तुमची प्रतिष्ठा वाढेल. अल्पनाच्या दृष्टीने तुम्हीच विचार केला पाहिजे. दिल्लीला येऊन कित्येक कोरेच राहनात. पण पुष्कळांना लक्ष्मीची अपासना करण्याचे साधते.

कमलनयनचा स्वभाव तुसडा आहे. येथे कधीच भेटत नाही. त्याने होऊन मला विचारले तर जरूर विचार-विनिमय करीन.

तुम्ही गोव्यांत राहिलांत, तर हिन्दू-ख्रिस्ती सौमनस्य वाढवण्यांत तुमचा उपयोग होईल. दोन्ही पक्षांतील अकोप्याचा दुवा म्हणून तुम्ही कार्य करू शकाल. दिल्लीला आलांत तर ‘ख्रिस्ती लोकांना आपलेसे करण्याची जबाबदारी’ येथील लोकांच्या मनांवर जर नेहमी ठसवत राहू शकाल तर ते ही अंशुतम काम होईल. मला दोन्ही विकल्प सारखेच प्रिय आहेत. जे ठरवाल त्याला माझे आशीर्वाद आहेतच असे समजा.

मी ता. १२ च्या दुपारी येथून निघून मुंबईला जात आहे. तेथे ता. २३ पर्यंत असणार. पुढे सूरत जिल्ह्यांत जाऊन २७, २८ मे पर्यंत दिल्लीला परतणार.

काकाचे सप्रेम वंदेमातरम्

-ॐ-

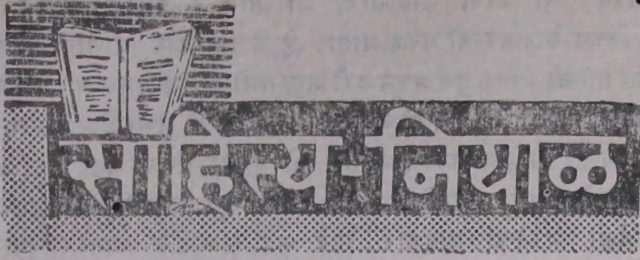
- चार चौगां मुखार जे करूं येता ते कोण पळेना त्यावेळारुय करचें. खरी ‘बहादुरी’ ती ही.

० ० ०

- जाचेर आमचो चडांत चड मोग तोच आमकां चडांत चड दुख्ख दिता.

० ० ०

लक्ष्मीनारायण पारज हांगेलो

मेरेवेलो गांवकार

—मनशां आनी मनीस सभावांचे ल्हवपीक चित्रणं

— नागेश करमली

कां

या जाणांची बरपावळ छापून पुस्तकरूपान उजवाडा येता. पूण म्हणपामारकी तिची दखल अशी कोण घेना. तिची तुस्ततोखणाय जावप वा तिका तस्त्रीप पुरस्कार बी मेळप ह्यो गजाली तर कुशिनच उरल्यो. अशे परिस्थितींत, एकाद्र्या पुस्तकाची हातबरपाच्या रूपांत आसतनाच अर्थ-अपुरबाय जावप म्हळ्यार मोटीच भाग्याची गजाल. अशें भाग्य कोंकणींत तरी आजवेर साप्प थोड्यांच्या वांट्याक आयलां आसुंये आनी लक्ष्मीनारायण पारज हे ह्या भोव थोड्यामदले क अशें म्हणूंक जाय. तांगेल्या 'मेरेवेलो गांवकार' हे बरपावळिच्या हातबरपाक, पुस्तक रूपान येवचे पयलींच गोंय कला अकादमीचो साहित्यीक पुरस्कार फावो जाल्लो.

वेवसायाचे नदरेन पारजबाब हांचो संबंद जरी बांदकाम शास्त्राकडेन आसलो तरी साहित्य शास्त्र-विनोदांतय ते तितलेव आत्मीयतायेन आनी खोलायेन रमपी आनी रंगून वचपी. ह्या तांच्या सभावाक लागूनच ते बाकीबाब बोरकार, लक्ष्मणराव सरदेसाय, शंकर भांडारी सारक्यांच्या साहित्यीक सांगातांत आयले. आनी पारजबाबच केन्ना केन्ना सांगतात ते प्रमाण, बांदकाम, बांदावळी, आराखडे ह्या वेवसायांत बुडून गेल्ले ते एक दीस मनशां आनी मनीससभावांचो थाव घेत तेविशीं बरोवंक लागले. जातकच मनाच्या मेकळेपणान, कांयशा मिशकिलपणान, थोड्याशा तिरकसपणान वागपा उलोवपाची आनी आपणाली भोंवतण नियाळपाची तांक आशिल्ल्यान ल्हवपीक विनोदाची सया घेवनच तांचें बरप जावंक लागलें. 'मेरेवेलो गांवकार' ह्या तांच्या पयल्यावयल्याच पुस्तकांत, अशाच कांय बरपांचो आस्पाव जाल्लो आसा. ह्या बरपांनी जशीं व्यक्तिचित्रां आसात तशींच कांय विंगड विंगड अशीं मनीस सभावाचीं ल्हवपीक चित्रणांय आसात.

बाकीबाब बोरकार पिरायेच्या निमाण्या कांय वर्सांनी पर्वरे रावंक आयले तेन्ना पारजबाबांक तांचो लागिचो सहवास घडूंक पावलो. 'शालीवाहन' ह्या माथाळ्याखाला बरयिल्ल्या लेखांत तांणी आपणाले नदरेंतल्यान बाकीबाबाचें व्यक्तिचित्र उबें केलां. बाकीबाब हे स्वेष्ट साहित्यकार-कवी. पूण एक मनीस म्हणूनय

तांचो एक विशेष आसलो. ते व्हडांकडेन तांचे सारके जावन वागताले आनी सामन्यांकडेन तांच्या पांवड्यार येवन वांगडचो जावन उलयताले. पारजबाबान हो तांचो विशेष बेस बरो पूण मक्ताच उतरांनी दाखोवन दिला. ते बरयतात, 'बाकीबाब ल्हान भुरग्यां-वांगडा रमी खेळटाना भुरगो जातालो आनी मोट्या पंडितांवांगडा गजाली करताना तांचें एक एक उतर मुस्ती रुप्या कशें वाजतालें! शब्द कसो आसचो हें सांगताना 'बिब जरी बचकेच एवडें। तरी प्रकाशा त्रिभुवना थोडें' अशें म्हणून ज्ञानेश्वरींत भितर सरतालो. काय ज्ञानेश्वर तांचे भितर संचारतलो हें हांव सांगूंक नकळं. पूण आयकुप्याक आयकत रावन दिसतालें.'

बाकीबाबांक पुण्यांत मर्ण आयलें तेन्नाचीय आपणाली मन-स्थिती पारजानी वर्णिल्या. ते बरयतात '...खबर कळटकच म्हाका कच्च जालें. शिरशिरून आयलीं रानां झेमता झेमताना... ह्या बाकी-बाबांच्या कवनाच्यो वळी याद जाल्यो.

बाकीबाबांचो सहवास. पूण शंकर भांडारी आनी पारजबाबांची सामकी जिवाभावाची म्हणटात तशी इश्टागत. शंकर भांडारीविशीं बरयतना, पारजांच्या पेनांत खासा शंकरा भावरंगच येवन बसला कसो दिसता. शंकरबाबाचेर बरयिल्ल्या 'जय शंकरा' ह्या बरपांत पारजबाबान शंकरबाबा विशिंच्यो कांय गजाली आनी प्रसंग हांचे आत्मीयतायेन केल्लें चित्रण पळोवंक मेळटा. तातुंतल्यान शंकरबाब कसो उलयतालो, कसो वागतालो आनी वेळ संगार दुसऱ्यांक कसो उपकारा पडटालो तेंय दिसून येता. शंकरबाबांची कवी संमेलनांतली उपस्थिती, थंय तांकां जावपी तांचे 'गणा' हे कवितेची फर्माईश हें सगळें पारजबाबांनी शंकरबाबांचे यादीक जिव्रप सोबत अशेच रितीन सांगलां.

पुर्तुगेज सत्येच्या निमण्या वर्सांनी पोळेंच्या मेटार लोकांक दगदग दिवपी एका पुलीस-अधिकाऱ्याचें व्यक्तिचित्र 'वास्कोत' ह्या नांवान जें ह्या पुस्तकांत आयलां तें भोव प्रत्ययकारी आनी जितें-जिवें कशें जालां. सत्येचो मद आनी ताच्या नेटार लोकांक त्रास आनी पिडापीड दिवपांत आनंद मानपी फिरंग्यांकाळचो पुलीस

अधिकारी म्हळ्यार कितें ताचो एक नमुनोच ह्या 'वास्कीत' च्या रुपान उबो जाला. जांगी तो फिरंग्यांचो काळ पळोवंक वा अणभवूंक ना तांकां त्या काळचे परके फॅसिस्ट राजवटींतले कांय पुलीस अधिकारी कशे तरेचे आशिल्ले तें 'वास्कीत' हे व्यक्तिचित्रांत दिसून येता. बुद्दीन केदोय बोंडो आसूं, पूण हे तरेच्या मनशामदें आडांगीपण, क्रूरपण आनी रानवटी जनावरासारकी वागपाची तरा आसली म्हळ्यार तो एक गांवठी सालाझारच आसलो हांचें अप्रूप चित्रण पारजबाबांनी ह्या लेखांत केल्लें आसा.

हेर बरपांमदें 'वावराडी' हें एक सभावचित्रच म्हणपासारकें आसा. हातूंत वावराडेक लागून कितें कितें भोगता आनी कसले कसले प्रसंग येतात ताचें मिशकील चित्रण केलां. 'फोंडू' हें एके तरेचें व्यक्तिचित्रच. हें व्यक्तिचित्रय आपणाले शैलीदार पद्धतीनच रेखाटपाचो पारजबाबांनी प्रयत्न केला. तरी पूण तें मातशें व्हांवत गेल्ल्यान तें तितलें परिणामकारक जालां अशें दिसना. त्या मानान 'शेंडू बाबा' सुर्वे सुर्वेक फकाणां-फकाणांचो आलेमपेडुचार कसो दिसलो तरी शेवटा शेवटाक मनांत खंय तरी घर करून बसता. शेडू बाबाचें चित्र रंगयतां रंगयतां जेन्ना तागेले बायलेच्या मर्णाचो प्रसंग येता आनी बरोबर त्याच वेळार शेडू बाबा गांवांत नासता, तेन्ना 'भोंगू पाड पडिल्ल्याचें' अशीं उतरां खंयतरी ओंठार येतात.

'मुकुंदा' च्या रुपान पारजबाबांनी नाटकपिसो गडो बरो रंगयला. नाटकांनी पडिल्लो आनी नाटकांनीच बुडून गेल्लो मनीस कसो आसता वा आसूं येत ताची वळखदेख मुकुंदाच्या रुपान बरी मेळटा. हो मुकुंद बरोवप्यान आपणाले चिमटे काडपी हांसयाळे शैलीन मेकळेपणान चितारला. तरी पूण कांयकडेन तातूंत थोडी भोव अतितायय जाल्या अशें जाणवता. नाटकी जीण नाटकीपणानच रंगयल्या अशें जरी दिसलें तरी फकाणेपण सामकेंच फकाणाचें जावंक फावना हाचेंय भान बरोवप्यान सांबाळपाची गरज आसली. मनीस वा ताच्या सभावाचें चित्र रंगयतना तें सामक्याच कल्पिताच्या पांवड्यार येवंक फावना अशें म्हणीन दिसता.

'म्हजो न्यूटन' हें सभाव चित्र वा शब्दचित्रा परसय एक ल्हवसार शब्दांतली, एका भुरग्या भोंवतणी गुंथिल्ली कथा कशी जाल्या. 'सपन' ह्या बरपांत एक मनीस भुरगेपणांतसून, वेळ-काळ बदलता तसो आपूण जिवितांत कोण कोण जावंचो तें कशें कशें चितता आनी ताचें शेवटाक कितें जाता तें मिशकील शैलीत सांगलां. आनी तशें करतना राजकीय-सामाजीक गजालीचेर भायले-भायर भगल्यो करीत चिरपुटांय मारल्यांत. भपको आनी भोंवस्ताळे करून समाजांत मिरवपी 'सोंशेबाब' ह्या पुस्तकांत निमाणेकडेन येता. अडेचें संवंग पांगरून धा जाणांत मिरवपाची घटी कांय जाणांक बरी सादता हें जरी खरें आसलें तरी असल्यांक लोक कशें सोंसून घेतात- सोंसून घेतातच न्हय तर आपलेमदें गरजेभायर कशे मिरवंकय दितात ताचे प्रस्तरूप दर्शन. सोंशेबाब घडयता. मक्ताच उतरांतलें हें व्यक्तिचित्र आयच्या काळांत आमकां खूब कितें सांगून बता.

'मेरेवेलो गांवकार' हातूंत तातुंतलीं 'म्हजो न्यूटन' आनी

'सपन' हीं बरपां सोडल्यार, जो साहित्य प्रकार आयला तो आनिकय केळोवपाची गरज आसा. हे आदींय कांय जाणांनी ताका हात घाल्लो आसा. पूण अजून तरी जाय तसो तो फुडें वचूंक ना. पारजबाबांनी आपले पद्दतीन तो आनिकय केळोवपाचो जरूर प्रयत्न करचो. कारण हो साहित्यप्रकार हाताळूंक जी बारीकसाणेची नदर जाय ती तांचेकडेन आसा. भाशेचेर मात ताणों खूब लक्ष दिवंचें पडटलें. तांगेलो 'मेरेवेलो गांवकार' सादे सुदे, सुटमुटोत आनी ल्हवपोक भाशेंत उलयता जालो तरी केन्ना केन्ना तो खुबच सादी आनी सामकीच चलती भास उलयता. 'मेरेवेलो गांवकार' फकत आमचे-कुडेन उलयता. तो कितें सांगूंक सोदता तें साहित्य म्हणुनय उरूंक जाय आनी हांगाच भाशेविशींची बरोवप्याची जासालदारकी वाडटा.

भाशेविशींच सांगपाची आनीक गजाल म्हळ्यार 'मेरेवेलो गांवकारांत' आयिल्लीं फिरंगी उतरां. आदल्या फिरंगी काळार जे गोंयकार पुर्तुगेज समजताले वा कोर्ट-कचेऱ्यांनी वेताले वा थंयचो कामां चलयताले ते आपणाले सदांच उलोवपाचे भाशेंत लेगीत खुबूच पुर्तुगेज उतरां भरशिताले. पारजबाबांन अशा खूबशा उतरांचो उपेग तो कोंकणीच जाल्लेभाशेन आपणाल्या बरोवपांत केला. देखीक नेवोंज, आमीझाद, विह्नादोर, दित एकैत, कोनीसांव, फोर्मलदाद, पासियेंस, आमीग, सितीद दिवप, कॉभेंस, दिरेत, व्हीद ओंपेलें, गोस्त, रेश्पैत, प्रॅम, मुदार, आजनेरी, कॉन्नार अशी कांय उतरां दिवं येत. एका वेळार कांय लोक आपणाल्या उलोवपांत असलीं उतरां वापरताले आनी कांय जाणांच्या तोंडांत तीं मदचींच जाल्लेवरी वचून बसल्यात अशें जरी आसलें तरी, साहित्यीक कोंकणी भाशेंत तांचो कितलो उपेग करचो हाचेंय एक भान आज आमकां आसूंक जाय. दुसरी गजाल म्हळ्यार आयचे नवे पिळगेच्या कोंकणी लोकांक आनी गोंयाभायल्याय कोंकणी लोकांक असलीं उतरां आज कळप कठीण. ताका लागून वाचता ताचो सारको आस्वाद घेवपाकय आडखळ येवं येता. हे मुखार आपणाली बरपावळ छापून उजवाडायतना पारजबाबांनी हे गजालीचेर मुजरत लक्ष दिवंचें.

सोंपोवंचे पयलीं आनीक एक गजाल सांगूंक जाय: 'मेरेवेलो गांवकारांत' छापणावळिच्यो कांय किरकोळ चुको उरल्या आसल्यो तरी नटोवणेचे नदरेन पुस्तक नदरेंत भर सारकें जालां. दिगंबर सिंगवाळ हाचें सोबीत बरें रंगीत मुखचित्र ह्या पुस्तकाक लाभलां तशेंच दिगंबर बाबांन काडिल्लीं कांय रेखाटणांय ह्या पुस्तकांतल्या मजकुराची सुब वाडयतात.

मेरेवेलो गांवकार

लक्ष्मीनारायण पारज

प्रकाशक : राजहंस वितरण

पणजी, गोंय

पानां १४० / मोल रु. ६०

जग : जानेवारी १९९०

जाग प्रकाशनान उजवाडायलीं पुस्तकां

कथा, नवलिका, नवलकथा

१. प्रसादाकूल	: सं. अ. ना. म्हांबरो	रु. ५-००
२. तुळशी	: रवीन्द्र केळेकार	रु. ५-००
३. सूड	: दामोदर मावजो	रु. ५-००
४. बांबर	: पुंडलीक नायक	रु. ५-००
५. काशिनाथ	: चंद्रकांत केणी	रु. ८-००
६. अच्छेव	: पुंडलीक नायक	रु. २०-००
७. कार्मेलीन	: दामोदर मावजो	रु. २८-००

नाटकां

८. संशयकल्लोळ	: बा. भ. बोरकार	रु. ७-००
९. सालोमे	: पांडुरंग भांगी	रु. ५-००
१०. लालाबाला	: रवीन्द्र केळेकार	रु. ५-००
११. खण खण माती	: पुंडलीक नायक	रु. ७-००
१२. यात्रीक	: शांताराम हेदो	रु. ५-००
१३. सुरींग	: पुंडलीक नायक	रु. ८-००

एक-आंकी

१४. मुक्ती	: रवीन्द्र केळेकार	रु. ५-००
१५. स्मगलर	: मनोहरराय सरदेसाय	रु. ५-००
१६. तीन एके तीन	: रवीन्द्र केळेकार	रु. ५-००

भोंवडी

१७. हिमालयांत	: रवीन्द्र केळेकार	रु. १०-००
---------------	--------------------	-----------

निबंध

१८. उजवाडाचे सूर	: रवीन्द्र केळेकार	रु. १०-००
१९. गोंयची अस्मिताय	: अ. ना. म्हांबरो	रु. १०-००

कविता

२०. वास्कोयन	: प्रकाश पाडगांवकार	रु. ५-००
२१. सांवार	: नागेश करमली	रु. ५-००

२२. पिसोळीं	: मनोहरराय सरदेसाय	रु. १०-००
२३. बनवड	: गजानन रायकार	रु. १०-००
२४. सोंश्याचे कान	: चा. फा. दकोस्ता	रु. २५-००

मुरग्यां साहित्य

२५. राजाराणी	: रवीन्द्र केळेकार	रु. २-००
२६. भांगराची कुराड	: मनोहरराय सरदेसाय	रु. २-००
२७. बामण आनी अभिसार	: बा. भ. बोरकार	रु. २-००
२८. पापडां-कवळचो	: लक्ष्मणराव सरदेसाय	रु. ५-००
२९. रामग्याली वागाभोंवडी	: लक्ष्मणराव सरदेसाय	रु. ५-००
३०. गांठलें	: विजयाबाय सरमळकार	रु. ३-००
३१. मदलो पूत	: शांताराम हेदो	रु. ३-००
३२. कुंडेकुस्कूर	: शाम वेरेंकार	रु. ३-००
३३. वसवसो पेहोम	: गोदुबाय केळेकार	रु. ८-००
३४. मनू	: पुंडलीक नायक	रु. १५-००

तरेकवार साहित्य

३५. पैगंबर (तत्वज्ञान)	: बा. भ. बोरकार	रु. ५-००
३६. वासवदत्ता गीतनाटय	: बा. भ. बोरकार	रु. ५-००
३७. सांगाती	: रवीन्द्र केळेकार	रु. १०-००
३८. भजगोविंदम्-एक	: रवीन्द्र केळेकार	रु. ५-००
मनन		

३९. ब्रह्मांडांतलें तांडव	: रवीन्द्र केळेकार	रु. १५-००
४०. कथाशिल्प(समिक्षा)	: लक्ष्मणराव सरदेसाय	रु. ६-००
४१. आबे फारीय(जीण)	: पांडुरंग वर्दे	रु. १४-००
४२. महाभारत : दोन खंडांत	: रवीन्द्र केळेकार	रु. २५०-००

फुडलीं उजवाडावपा

४३. चित्तरंगी	: दामोदर मावजो
४४. तरंगां	: महाबळेश्वर सैल
४५. कण्ठमुणी	: बा. भ. बोरकार
४६. इल्लें शीं इल्लो उजो	: शीला कोळंबकार

घरा घरांत देवारो आसता तशी कोंकणी पुस्तकांची एक कोठीय आसूंक जाय.